

Iz morfologije južnih labinskih govora

Nežić, Ivana

Source / Izvornik: **Filologija, 2019, 89 - 123**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

<https://doi.org/10.21857/yrvgqtkk69>

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:013395>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-10**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

Ivana Nežić

Odsjek za kroatistiku

Filozofski fakultet

Sveučilište u Rijeci

Sveučilišna avenija 4, HR-51000 Rijeka

irepac@ffri.hr

IZ MORFOLOGIJE JUŽNIH LABINSKIH GOVORA

Južni su labinski govori podskupina labinske skupine govora koja je dijelom središnjega istarskog poddijalekta ekavskoga dijalekta čakavskoga narječja. U radu se donosi prikaz osnovnih značajki morfološkoga sustava ove podskupine govora koju čini ukupno osamnaest mjesnih govora. Podatci su prikupljeni terenskim istraživanjem, a opis morfološkoga sustava uključuje analizu promjenjivih vrsta riječi: deklinaciju imenica, pridjeva, zamjenica i brojeva te konjugaciju glagola. Osim prikaza načina tvorbe pojedinih oblika promjenjivih riječi, donosi se i osvrt na morfonološke alternacije u oblicima u kojima su one zabilježene.

1. Uvod

Labinska je skupina govora jedna od četiriju skupina (uz pazinsku, žminjsku i boljunsku) od kojih se sastoji središnji istarski poddijalekt ekavskoga čakavskog dijalekta (Vranić 2005:37–44, 334). Recentnim je dijalektološkim istraživanjima ta skupina govora klasificirana na južnu, sjevernu i sjeveroistočnu podskupinu. Južnoj podskupini labinskih govora pripada osamnaest mjesnih govora (navedenih abecednim redoslijedom): Bartića, Brega, Brgoda, Brovinja, Crnih, Drenja, Kapelice, Koromašna, Rovnih, Salakovaca, Stanišova, Svetoga Lovreca, Svete Marine, Škitace, Škvaranske, Trgeta, Trgetara i Viškovića.¹ Sva ta naseljena mjesta gra-

¹ Službena imena nekih južnih labinskih punktova razlikuju se od onih koja se navode u ovom radu: Koromačno, Ravni, Sveti Lovreč Labinski, Skitača, Skvaranska, no ovdje smo se opredijelili za imenovanje tih naseljenih mjesta onim ojkonomima

vitiraju gradu Labinu, premda su danas dijelom dviju različitih jedinica lokalne samouprave: Grada Labina (Bartići, Breg, Kapelica i Salakovci) te Općine Raša (preostalih četrnaest mjesta). Najveći se broj ovih punktova nalazi na rubnom, južnom i istočnom području Labinštine, odnosno na uzobalnom prostoru između uvale Prtlog i Raškoga zaljeva, a jedino su Bartići, Breg, Kapelica i Salakovci smješteni više u unutrašnjosti, u neposrednoj blizini Labina (štoviše, Breg i Kapelicu danas možemo smatrati svojevrsnim labinskim predgrađem, a tomu su, zahvaljujući povećanoj izgradnji i urbanizaciji, sve bliže i Salakovci).

Temeljnim povodom za izdvajanje ove poskupine govora iz ukupno 58 labinskih mjesnih govora bio je njihov akcenatski sustav: u svim je tim punktovima u naglasnom sustavu došlo do utrnuća opreka i po kvaliteti i po kvantiteti te je u njima detektiran jednoakcenatski sustav na razini jezika u kojem kao razlikovno obilježje funkcionira samo opreka po naglašenosti. U svim se tim punktovima na razini govora još uvijek razlikuju duljina i kraćina naglašena sloga, no oni više nemaju distinktivnu ulogu (Nežić 2013:85–87, 193–194). Uz ovu izoglosu još je nekoliko jezičnih obilježja, ponajprije fonološke, ali i morfološke naravi, bilo presudno za pretpostavku formiranja triju podskupina govora labinskoga tipa.²

Govori koji su dijelom južne labinske podskupine bili su predmetom sporadičnih dijalektoloških istraživanja od 1912. godine do sredine prvoga desetljeća 21. stoljeća. Neke su od južnih labinskih govora istraživali Aleksandar Belić, Mieczysław Mafecki, Blaž Jurišić, Willem Roelof Vermeer, Janneke Kalsbeek, Silvana Vranić, Sanja Zubčić, Ivana Nežić,³ a većina dijalektologa proučavala je ponajprije njihove fonološke karakteristike, dok su one morfološke naravi bile tek rubno zahvaćene i prikazivane.⁴

Vokalski sustav južnih labinskih govora sastoji se od pet vokalskih jedinica (*a, e, i, o, u*) i slogotvornoga sonanta *r*, a svaka od tih jedinica može

koje uobičajeno rabi mjesno stanovništvo.

² Više o tome v. u Nežić 2013:373–380.

³ Više o dosadašnjim istraživanjima južnih labinskih govora v. u Nežić 2013:16–34.

⁴ Neke morfološke značajke koje se ponajprije tiču sklonidbe imenica u tim je govorima istražila i opisala S. Vranić (primjerice, gramatičke morfeme G jd. te NAV mn. imenica ženskoga roda, gramatički morfem I jd. imenica ženskoga roda, gramatički morfem G mn. imenica muškoga i srednjeg roda te gramatičke morfeme DLI mn. imenica muškoga i srednjeg roda). V. Vranić 2005:289–316. Prvo sustavnije istraživanje morfološkoga sustava južnih labinskih govora provedeno je za potrebe doktorskoga rada *Fonologija i morfologija čakavskih ekavskih govora Labinštine* (Nežić 2013). Rezultati toga istraživanja korišteni su i u ovom radu, ali su u međuvremenu dopunjeni novim spoznajama i podatcima s terena.

biti naglašena i nenaglašena. Svaki dugi vokal *a* u ovim je govorima zamijenjen vokalom *o*. Odraz je jata dosljedno ekavski u leksičkim korijenjskim i tvorbenim te gramatičkim morfemima, uz minimalan broj ikavizama zabilježenih u korijenu riječi te u tvorbenim morfemima. Na vokalskom je planu zanimljiv i dvojak odraz stražnjega nazala **ɔ* u ovim govorima: **ɔ* je zamijenjen vokalom *u* u korijenskim morfemima, u infinitivnim osnovama glagola s nerelacijskim morfemom *nɔ* te u osnovi svršenoga prezenta glagola *bit*, a u gramatičkim je morfemima A jd. imeničkih riječi ženskoga roda te 3. l. mn. prezenta glagola na mjestu **ɔ* zabilježen isključivo vokal *o*.⁵

Od konsonantskih je obilježja govora južne labinske podskupine najuočljiviji cakavizam, značajka koju i sami izvorni govornici ovih govora ističu kao osnovno obilježje svojih zavičajnih idioma. Južni se labinski govori grupiraju u tri skupine s obzirom na provođenje zamjene fonema /č/ fonemom /c/: u mjesnim se govorima Brgoda, Crnih, Drenja, Rovnih, Svete Marine i Škvaranske fonem /č/ veoma dobro čuva u svim pozicijama, u mjesnom govoru Trgeta alterniraju primjeri s /č/ i s /c/ (u mlađih se govornika /č/ češće čuva, a kod starijih se češće zamjenjuje s /c/), a u mjesnim govorima Bartića, Brega, Brovinja, Kapelice, Koromašna, Salakovaca, Stanišova, Svetoga Lovreca, Škitace, Trgeta i Viškovića sve generacije izvornih govornika zamjenjuju /č/ s /c/. Generacijska raslojenost cakavizma u južnim labinskim govorima još je snažnije izražena u statusu fonema /s/ i /š/, odnosno /z/ i /ž/: starije generacije govornika u svim punktovima na mjestu /s/ i /š/ ovjeravaju /š/, kao i /ž/ na mjestu /z/ i /ž/, dok mlađi govornici dosljedno čuvaju /s/, /š/, /z/ i /ž/ u svim pozicijama.⁶

U ovom se radu donosi prikaz osnovnih značajki morfološkoga sustava južnih labinskih govora. Podatci su prikupljeni terenskim istraživanjem,⁷

⁵ Za sve je južne labinske govore tipičan jedan zajednički vokalski sustav o kojem više v. u Nežić 2013:117–130, gdje su opisane i ostale vokalske karakteristike ovih govora.

⁶ S obzirom na veoma složenu situaciju s cakavizmom u južnim su labinskim govorima detektirana dva različita konsonantska sustava: prvi u govorima u kojima je fonem /č/ stabilan dio inventara te drugi u govorima u kojima se /č/ zamjenjuje s /c/, a u svakom od tih dvaju konsonantskih sustava utvrđena su i po dva podsustava: jedan specifičan za govornike starije životne dobi koji poznaju zamjene /s/, /š/ > /s/ i /z/, /ž/ > /ž/ te drugi za mlađe govornike koji te zamjene ne provode. Više o tome v. u Nežić 2013:151–181, gdje su prikazane i ostale osobitosti konsonantskih sustava govora južne labinske podskupine.

⁷ Autorica ovoga rada s prvim je terenskim istraživanjima južnih labinskih govora započela 2008. godine, a posljednja su istraživanja provedena krajem 2018. godine. Građa za ovaj rad prikupljena je u izravnom kontaktu s izvornim govornicima dvjema temeljnim metodama: snimanjem zvučnih zapisa ogleđa govora (koji su zatim

a opis morfološkoga sustava uključuje analizu promjenjivih vrsta riječi: deklinaciju imenica, pridjeva, zamjenica i brojeva te konjugaciju glagola. Osim prikaza načina tvorbe pojedinih oblika promjenjivih riječi, donosi se i osvrt na morfonološke alternacije u oblicima u kojima su one zabilježene.

2. Imenice

U južnim su labinskim govorima za imenice relevantne četiri gramatičke kategorije: rod (muški, ženski i srednji), broj (jednina i množina), padež (N, G, D, A, V, L, I) te kategorija 'živo'/'neživo' (koja se ponajviše ogleda u A jd. imenica muškoga roda).

U recentnijim je radovima o morfologiji imenica u čakavskim organskim idiomima uobičajena podjela ove vrste riječi u tri sklonidbene vrste koje nose nazive prema nastavku u G jd.: *a-*, *e-* te *i-*vrstu (Kalsbeek 1998:64–65; Lukežić–Zubčić 2007:29–39; Vranić 2011:9–10; Nežić 2013:206–209), te se ta metodologija slijedi i u ovom radu.

2.1. Imenice *a*-vrste

U imenice *a*-vrste s nastavkom *-a* u G jd. ubrajaju se u južnim labinskim govorima sve imenice muškoga roda kojima osnova završava konsonantom (uključujući i imenice *pluralia tantum* poput *bèci/beći*, *šúdi*),⁸ ali i one u kojih osnova u N jd. završava vokalom *-o*, *-e*, *-i* ili *-a* (u potonju grupu ulaze uglavnom osobna imena i hipokoristici, ali i opće imenice poput *bórba*, *ćáća*, *Pápa*, *táta* i sl.), te sve imenice srednjega roda, uključujući i zbirne imenice (npr. *blógo*, *gróžje* i sl.) i imenice *pluralia tantum* (kao što su npr. *njádra*, *úšta*, *vróta*).⁹

transkribirani te su iz njih izdvojeni potrebni podatci) i anketiranjem, odnosno primjenom upitnika kojim su se ciljano prikupljali relevantni podatci o morfološkom sustavu ovih punktova.

⁸ S obzirom na različit status fonema /č/ u govorima koji su bili predmetom istraživanja, u radu se donose ovjereni čakavski i necakavski primjeri koji se međusobno odvajaju kosom crtom. Budući da je najveći broj ispitanika uključenih u ovo istraživanje u svom govoru ostvarivao /š/ i /ž/ na mjestu /s/ i /š/, odnosno /z/ i /ž/, opredijelili smo se za bilježenje primjera isključivo sa srednjim glasovima kako se tekst ne bi preopteretio navođenjem prevelikoga broja inačica istih leksema, no svakako valja uzeti u obzir da mlađe generacije govornika danas više ne ostvaruju te srednje glasove.

⁹ Navedeni su primjeri u nominativnom liku, a njihovi su ovjereni genitivni likovi *njadar* // *njadržah*, *úš* // *úštah*, *vrót* // *vrótah*. V. i u poglavlju 2. 1. 2. ovoga rada.

2.1.1. Muški rod

	jednina ¹⁰	množina
N	-∅, -o, -a, -e, -i	-i // -i
G	-a // -á	-∅, -i // -i
D	-u // -ú	-an, -en // -én, -on // -ón
A	= N jd. ili G jd.	= N mn.
V	= N jd., (-e)	= N mn.
L	-e // -é, (-u // -ú)	-ah // -áh ¹¹
I	-on // -ón, -en // -én	-i // -i, -ami // -ámi

Većina imenica muškoga roda u N jd. ima nastavak -∅. U osobnim se imenima pojavljuju i nastavci -e i -o (potonji je potvrđen i u općim imenicama *kunjódo* i *nóno/núno* kojima se izražavaju rodbinski odnosi), dok je nastavak -a potvrđen u općim imenicama *bórba*, *ćáca*, *Pápa*, *táta* i u osobnim imenima kao što su *Míkula*, *Žamarija* i sl.¹²

Oblik A jd. imenica za 'živo' jednak je obliku G jd., dok imenice za 'neživo' imaju oblik A jd. jednak onomu N jd., npr. N jd. *brát*, G jd. *bráta*, A jd. *bráta*; odnosno N jd. *kóren*, G jd. *kórena*, A jd. *kóren*.

Oblik V jd. jednak je obliku N jd. (NV jd. *Jošip*, *múž*, *otrók*, *šlovèk*, *tić*, *Žóran*), a nastavak se -e ovjerava jedino u reliktnim petrificiranim zazivima *Bože* i *šine* (pri čemu je za imenicu *šin* u izravnu obraćanju zabilježen i oblik V jd. jednak obliku N jd.).

U oblicima L jd. uobičajen je nastavak -e (*brége*, *bróde*, *dolcé*, *kámike*, *loncé*, *mire*, *próhe*, *šnége*, *ugnjé*, *vróte*, *žide*), no zabilježeni su i primjeri s novijim nastavkom -u, ponajprije u mlađih govornika, ali i u manjem broju primje-

¹⁰ Nastavci zabilježeni za ovoga istraživanja donose se u kurzivu. Dvema kosim crtama odvajaju se alternacije nastavaka koje se razlikuju svojim prozodijskim obilježjima (naglašeni, odnosno nenaglašeni nastavci), dok se zarecima odvajaju alternativni nastavci, tj. oni koji se razlikuju i svojim glasovnim sastavom, a ne samo prozodijskim obilježjima. U zagradama se donose oni nastavci koji su sporadični i rijetki, poneki zabilježeni u svega po nekoliko primjera.

¹¹ Tijekom ovoga istraživanja nije zabilježen nijedan primjer s nastavkom -eh u L mn. imenica muškoga roda, koji su bilježili raniji istraživači (usp. Vranić 2005:309–310, 313). Štoviše, ispitanici su odbijali ponuđene im oblike s tim nastavkom, opisujući ih kao netipične u južnim labinskim govorima. Nastavak je -ah dobiven ujednačavanjem prema L mn. imenica ženskoga roda (usp. Vranić 2005:310; Nežić 2013:107–110, 208–209).

¹² Budući da potonje imenice pripadaju *a*-vrsti, one i u G jd. imaju nastavak -a, jednako kao i u N jd., stoga su njihovi genitivni likovi zapravo jednaki nominativnima: NG jd. *bórba*, *ćáca*, *Pápa*, *táta*; *Míkula*, *Žamarija*.

ra i u stanovništva starije dobi:¹³ *na miru, na svētu*. Međutim, za iste su primjere prikupljene i ovjere s nastavkom *-e*: *na mire, na švète*.

U I jd. nastavak *-on* uglavnom dolazi na osnove koje završavaju nepalatalnim konsonantom: *bráton, bródon, Īveton, kumpiron, núneton, pokrovón, pópelon, poštolón, šínon, továron, trahtóron, trbúhon, vózon, žajikon*; dok nastavak *-en* najčešće dolazi na osnove koje završavaju palatalnim konsonantom: *facolićen, koncèn, múžen, ocèn*. Moguć je ipak i nastavak *-on* na osnovama koje završavaju palatalnim konsonantom: *Milijon, mladićon, múžon, nožićon, vožićon*; kao i nastavak *-en* na osnovama koje završavaju nepalatalnim konsonantom: *mižólen, púten*.

U G mn. u svim su južnim labinskim govorima zabilježeni nastavci *-ø* i *-i*, pri čemu je nastavak *-i* dvostruko zastupljeniji od nastavka *-ø*, a veoma često mogu i alternirati u istom mjesnom govoru, pa čak i u istom primjeru (npr. *bukonić, dinar, krój, susèt; brkóni, dèlovci, jónci, kuši, miljári, tići, vóli; cigarèt // cigarèti, kilòmetar // kilòmetri, mešec // mešeci, mètar // mètri, mladić // mladići, prošóc // prošci, tovòr // tovàri*). Također, u nekim su istraživanim mjesnim govorima neki primjeri ovjereni s nastavkom *-ø*, a u drugim su mjesnim govorima isti primjeri zabilježeni isključivo s nastavkom *-i*.

U D mn. zabilježeni su nastavci *-en, -on* i *-an*, pri čemu prvi dolazi na osnove koje završavaju palatalnim konsonantom: *Glúšićen, Ružićen, Salakovcen, Škrpocèn, Viškóvićen*; dok drugi dobivaju imenice koje završavaju nepalatalnim konsonantom: *bráton, Faragúnon, kóvaron, nukon, šínon, telcón*. Nastavak je *-an* nešto rjeđi (*Becićan, Mărićan, Viškóvićan*), uveden prema istom obliku padeža imenica ženskoga roda,¹⁴ te alternira s nastavcima *-en* i *-on*¹⁵ (npr. *prošcón // prošcèn*).

U I mn. pretežit je nastavak *-i*, a samo se u četvrtini prikupljenih primjera bilježi i nastavak *-ami* (uveden prema istom obliku imenica ženskoga roda),¹⁶ npr. *bèci, bráti, glóši, gúšti, lužèri, muži, rukovi, šini, šusèdi; kamjónami, petehàmi*. U građi prikupljenoj za ovoga istraživanja nastavak *-ami* alternira s nastavkom *-i* unutar istoga mjesnoga govora, a često i na primjeru istoga leksema: *cepi // cepàmi, prèteli // prètelami, prošci // prošcàmi, voli // volàmi, vózi // vòzami*.

¹³ Više o tome v. u Nežić 2013:46–48, 208, 242.

¹⁴ V. Finka 1971:46; Vranić 2005:312–313; Nežić 2013:107–110, 243.

¹⁵ Isto je u svojem istraživanju južnih labinskih govora ustvrdila i S. Vranić (Vranić 2005:312–313), usp. i Nežić 2013:107–110, 243. I. Lukežić starojezični sinkretizam D mn. i I jd. imenica *a*-vrste muškoga roda ističe kao specifičnost sjevernočakavskih govora (Lukežić 2015:113).

¹⁶ V. Vranić 2005:313; Nežić 2013:107, 244.

2.1.1.1. Morfonološke alternacije

U dijelu imenica *a*-vrste muškoga roda koje završavaju vokalima *-o*, *-a* i *-e* (najčešće je riječ o osobnim imenima, što domaćega, što stranog podrijetla, ali i općim imenicama kojima se izražavaju rodbinski odnosi, npr. *bórba*, *kunjódo*, *nóno/núno*) moguće je proširivanje osnove sufiksom *-et-*: G jd. *bórbeta*, *Bózeta*, *Íveta*, *nóneta/núneta*, *Tóneta*; D jd. *Jósetu*, *Marjánetu*, *Mótetu*, *Šipetu*, *Vládetu*; A jd. *Bránketa*, *Brúneta*, *nóneta/núneta*; I jd. *Íveton*, *nóneton/núneton*; N mn. *bórbeti*, *nóneti/núneti* i sl. Zabilježeni su međutim i likovi bez proširka osnove: G jd. *bórba*, *Brúna*, *Kárla*, *Kláudija*, *Màrija*, *Márka*, *Milija*, *Rinálda*; D jd. *kunjódu*, *Románu*; A jd. *bórba* itd. Općenito se za ovoga istraživanja pokazalo da se spomenute opće imenice gotovo redovito ostvaruju s osnovama proširenim sufiksom *-et-*, dok je u osobnih imena situacija različita: unutar jednoga se mjesnoga govora, pa čak i u govoru istoga ispitanika, ovjeravaju likovi s proširkom osnove i bez njega. Prikupljeni podatci sugeriraju da su govornici starije životne dobi skloniji ovjeravati likove s prošircima osnove, dok je kod mlađih ispitanika (što može biti i posljedica utjecaja hrvatskoga standardnog jezika) zabilježena tendencija dosljednije uporabe likova bez proširka (osim u nekim tradicionalnim imenima, kao što su primjerice *Bépo*, *Móte*, *Tóne*, *Šipe*, koja se uvijek ovjeravaju s proširenim osnovama).

U imenica muškoga roda *a*-vrste koje u NA jd. imaju nastavak *-ø* ispred dočetka osnove i prethodnoga konsonanta umetnut je *-a-*, kao i u dijelu sljedova sonornih konsonanata: *bánjak*, *bonjk-*; *bóšak*, *bošk-*; *čéšan/čésan*, *cešn-/češn-*; *čésalj/čésalj*, *češlj-/češlj-*; *dolác*, *dolc-*; *kotól*, *kotl-*; *lonác*, *lonc-*; *métar*, *metr-*; *mocák/močák*, *mošk-*; *peták*, *petk-*; *popór*, *popr-*; *prošác*, *prośc-*; *šámónj*, *šamnj-*; *štárac*, *štorc-*; *utórak*, *utork-*; *tánac*, *tonc-*; *ugónj*, *ugnj-*; *vétar*, *vetr-*. Nepostojani je *-a-* umetnut i u sljedovima *-nt-* i *-rt-* u dvosložnim imenicama: *kánat*, *kont-*; *kvárat*, *kvart-*; *párat*, *port-*; *pónat*, *pont-*; *pórat*, *port-*; *púnat*, *punt-*.

U južnim su labinskim govorima zabilježene sljedeće izmjene konsonanata izazvane nepostojanim *-a-*: jednačenje konsonanata po zvučnosti: *Rábac*, *Rapc-*; *robác*, *ropc-*; *žlebác*, *žlepc-*; ispadanje *t* ispred *c*: *otác*, *oc-*; *šudác*, *šuc-*; mijene izazvane izmjenom šumnika na dočetku zatvorena sloga: *k > h* (*lákát*, *laht-*; *nókat*, *noht-*), *č > š* (*mocák/močák*, *mošk-*), *c > s* (*ocát*, *ošt-*), *p > f* (*Kopác*, *Kofc-*). Obezvučenja su i zamjena *g > h* potvrđeni u oblicima N jd.: *brót*, *dóš*, *gróp*, *grót*, *ješ*, *kriš*, *lèt*, *mrás*, *muš*, *púš*, *šusét*, *ubèt*, *žúp*, ali i *križ*, *léd*, *muž*, *púž*, *šuséd*, *ubéd*; *Bòh*, *brèh*, *ròh*, *snèh*, *špòh*, *štómih*, *vráh*.¹⁷ Alter-

¹⁷ U južnim se labinskim govorima provode obezvučenja dočetnih konsonanata te zamjena dočetnoga *g > h*, ali ne dosljedno, jer se većina primjera ovjerava u inačicama s obezvučenim, odnosno zamijenjenim dočetnim konsonantom i bez te promjene. Više v. u Nežić 2013:154–155, 239.

nacija je *-m* > *-n* zabilježena jedino u imenici u značenju 'sram': N jd. *šròn*, G jd. *šràma*; dok u likovima ostalih imenica takva alternacija nije zabilježena (npr. N jd. *Ozóm*, G jd. *Ozma*, L jd. *Ozme* itd.; N jd. *gròm*, G jd. *gròma* itd.). Na dočetu suglasničkih skupina *-št* i *-žd* izostavljaju se okluzivi *t* i *d*: N jd. *guš*: N mn. *gušti*, N jd. *moš*: G jd. *mòšta*, N jd. *prš*: G jd. *pršta*, N jd. *groš*: G jd. *gróžda*. Glasovne mijene sibilizacije i palatalizacije izostaju u očekivanim pozicijama u južnim labinskim govorima. Sibilizacija je potvrđena jedino u N mn. imenice m. r. *vráh*: *vráži*, a palatalizacija u V jd. imenice m. r. *Bòh*, preciznije, u petrificiranu reliktnu zazivu *Bóže*.

2.1.2. Srednji rod

	jednina	množina
N	<i>-o</i> // <i>-ò</i> , <i>-e</i> // <i>-è</i> , <i>-ø</i>	<i>-a</i> // <i>-á</i>
G	<i>-a</i> // <i>-á</i>	<i>-ø</i> , <i>-ah</i> // <i>-áh</i>
D	<i>-u</i> // <i>-ú</i>	<i>-an</i>
A	= N jd.	= N mn.
V	= N jd.	= N mn.
L	<i>-e</i> // <i>-è</i> , (<i>-u</i> // <i>-ú</i>)	<i>-ah</i> // <i>-áh</i>
I	<i>-on</i> // <i>-òn</i> , <i>-en</i> // <i>-èn</i>	<i>-ami</i> // <i>-ámi</i> , = N mn., <i>-i</i>

U N jd. nastavak *-o* imaju uglavnom imenice osnova kojih završava nepalatalnim konsonantom, a nastavak je *-e* u imenica koje završavaju palatalnim konsonantom te dijela onih koje završavaju s *c* ili *r* (od kojih su neke imale palatalne osnove): *mòre*, *šrce*, ali i *rèbro*. Nastavak *-ø* imaju imenice sa sufiksom *-en-*.

U oblicima L jd. kod starijega je stanovništva uobičajen nastavak *-e*, no zabilježeni su i primjeri s novijim nastavkom *-u* ili s alternacijom tih dva nastavaka unutar istoga mjesnoga govora, pa čak i u istom leksemu:¹⁸ *bláte*, *bolovánje*, *brémene*, *dèle* // *dèlu*, *dnè*, *kolène*, *lète* // *létu*, *méšte*, *nèbe*, *njožlé*, *rámene* // *rámenu*, *šélè* // *šélú*, *šúnce*, *tèle*, *tlè*, *ugnjišće* // *ugnjišću*, *úlje* // *úlju*, *vrémene* // *vrémentu*. U govoru je mlađega stanovništva nastavak *-u* danas mnogo češći: *va srću*, *na ugnjišću*, *na úlju*, *va vrémentu*; ali i oni, premda rjeđe, ovjeravaju oblike s nastavkom *-e*: *na dèlu* // *na dèle*, *na mòru* // *na mòre*, *va šélú* // *va šélè*.

U I jd. nastavak *-on* uglavnom dolazi na osnove koje završavaju nepalatalnim konsonantom: *blògon*, *brémenon*, *grlon*, *méson*, *mlekòn*, *šènon*, *tèlon*, *vinòn*, *vrémenon*, *žítion*; dok nastavak *-en* najčešće dolazi na osnove koje završavaju palatalnim konsonantom ili *r* (koji je bio palatalan): *grójžen*, *jòjen*,

¹⁸ V. bilješku 13 ovoga rada.

lišćen, mòren, šrcen, źdròvljen. Iznimno nastavak *-en* može doći i u imenica s nepalatalnim konsonantom na dočetu osnovice: *mlekèn, sùgen*.

U G mn. u svim su južnim labinskim mjesnim govorima zabilježeni nastavci *-ø* i *-ah*, pri čemu je nastavak *-ø* dvostruko zastupljeniji od nastavka *-ah*,¹⁹ a veoma često mogu i alternirati u istom mjesnom govoru, pa čak i u istom primjeru (npr. *govèt, jój, lèt, pèr; mestàh, šelàh; njàdar // njàdrah, úš // úštah, vròt // vròtah*). Također, u nekim su mjesnim govorima neki primjeri ovjereni s nastavkom *-ø*, a u drugim su mjesnim govorima isti primjeri zabilježeni isključivo s nastavkom *-ah*.

U I mn. kod starijega stanovništva pretežit je nastavak *-i*, ali bilježi se i nastavak *-ami* (uveden prema istom obliku imenica ženskoga roda),²⁰ npr. *govèdi, jój, lèti; drèvoami, úštami, vròtami*. U građi prikupljenoj za ovoga istraživanja nastavak *-ami* alternira s nastavkom *-i* unutar istoga mjesnoga govora, a često i na primjeru istoga leksema (npr. *jój // jójami*). U mlađih se govornika za I mn. najčešće rabi oblik jednak NA mn.: *drèva, jój, úšta, vròta*.

2.1.2.1. Morfonološke alternacije

U nekih imenica *a*-vrste srednjega roda osnova je u svim padežima izuzev u NAV jd. proširena sonantom *-n-*: NAV jd. *ime, prèžime/prèžime*,²¹ *vrème*; G jd. *imena, vrèmena*; L jd. *ràmene // ràmenu, vrèmene // vrèmenu*; I jd. *brèmenon, vrèmenon*; NAV mn. *bremèna, imèna, vrèmena*. U imenici *brèmen* taj se sufiks analoški proširio i na likove NAV jd. U imenicama *njàdra* i *rèbro* u likovima G mn. s nastavkom *-ø* umetnut je *-a-*: N jd. *rèbro* : G mn. *rèbar*; N mn. *njàdra* : G mn. *njàdar*.

2.2. Imenice *e*-vrste

Imenice *e*-vrste imaju nastavak *-e* u G jd. i u tu se vrstu u južnim labinskim govorima uključuju sve imenice ženskoga roda koje u N jd. završavaju na *-a* ili *-e*, imenice *pluralia tantum* (kao što su npr. *brgèši, budònti, škòri*), kao i imenice koje imaju *-ø* nastavak: *hći // hćér* (gdje se sufiks *-er-* iz ostalih padeža mogao proširiti i na oblik N jd., kakav se ovjerava uglavnom u govoru mlađega stanovništva), *kòkoš* i *mát // mäter* (gdje se sufiks

¹⁹ Nastavak je *-ah* u G mn. imenica srednjega roda rezultat tendencije ujednačavanja prema L mn. istoga roda, koji je pak ujednačen prema obliku L mn. imenica ženskoga roda (Vranić 2005:310); v. i Nežić 2013:107, 243.

²⁰ V. bilješku 16 ovoga rada.

²¹ U svim južnim labinskim govorima kod ove imenice alterniraju oblici s naglaskom na početnom slogu i oblici s naglaskom na središnjem slogu, s time da mlađi govornici gotovo redovito rabe oblik s naglaskom na početnom slogu, a u starijih je govornika nešto češći oblik s naglaskom na središnjem slogu.

-er- iz ostalih padeža mogao proširiti i na oblik N jd., kakav se sporadično ovjerava u govornika svih generacija).

	jednina	množina
N	<i>a</i> // <i>-á, -e, -∅</i>	<i>-i</i> // <i>-í, -e</i>
G	<i>-i</i> // <i>-í, -e</i>	<i>-∅, -i</i> // <i>-í, -ah</i>
D	<i>-e</i> // <i>-é</i>	<i>-an</i> // <i>-ón</i>
A	<i>-o</i> // <i>-ó, -∅</i>	= N mn.
V	= N jd.	= N mn.
L	<i>-e</i> // <i>-é</i>	<i>-ah</i> // <i>-áh</i>
I	<i>-o</i> // <i>-ó, (-∅)</i>	<i>-ami</i> // <i>-ámi, (-i</i> // <i>-i)</i>

Većina imenica ove vrste u N jd. ima nastavak *-a*. U osobnim je imenima zabilježen i nastavak *-e* (npr. *Máre, Kóte, Lúce*), a nastavak *-∅* potvrđen je u imenicama *hći* // *hćér, kókoš* i *mát* // *máter*.

U G jd. pretežit je nastavak *-i* kao kontinuanta nastavka nekadašnje nepalatalne deklinacije²² (*bešédi, cěšti, dáški, gori, juhi, krávi, nógi, puštěljí, róbi, škóli, šréci, trovi, vodi, zemlji, ženi*), a nastavak je *-e* potvrđen samo u imenica s dočekom osnove na *c*: *Brúnice, cenice/čenice, Ceróvice, crěkvíce, gránice, kalánice, Máriaice, nevěštice, otrocice/otročice, padělice, přetelice, Túnarice, věrice*; ali i u takvih je imenica zabilježen nastavak *-i*: *pikulěci, Škitáci, užónci*.

U imenica koje imaju nastavak *-∅* u N jd. isti je nastavak i u A jd. i I jd., s time da je imenicama *hći* i *mát* u A jd. osnova redovito proširena sufiksom *-er-*.

U NAV mn. pretežit je nastavak *-i* kao kontinuanta nastavka nekadašnje nepalatalne deklinacije²³ (*bácvi, butěgi, hórti, kóži, krávi, kúci, múhi, rúki, šěstri, štáži, štrigi, šušědi, úliki, žvěždi*), a nastavak je *-e* potvrđen samo u imenica s dočekom osnove na *c*: *ćikarice, kalánice, kobašice, kućice, múšice, ófce/óvce, púpice, rózice, šćorice, škórice, šmrěkovnice, udovice, vijólice, žbúlice, žénskice, žlice*; ali i u takvih je imenica zabilježen nastavak *-i*: *bóci, karóci, štráci, štruci, štupiděci, užónci*.

U G mn. u svim su južnim labinskim mjesnim govorima zabilježeni nastavci *-∅, -i* i *-ah*, pri čemu je nastavak *-∅* zastupljen u polovini zabilježenih primjera, a nastavak *-i* otprilike u petini primjera prikupljenih ovim istraživanjem (*bóc, jábuk, kokóš, litar, ovóc, rózic, šúz, úlik, úr, žbic; baráci, dróžgi, nóni; bálah, butěgah, škólah, šópelah*). Sva tri nastavka alterniraju u istim mjesnim govorima, pa čak i sva tri u istom primjeru, npr. *bešét* // *bešédi* //

²² Više v. u Vranić 2005:289–296; Nežić 2013:101–103, 208–209, 246–247.

²³ V. prethodnu bilješku ovoga rada.

bešédah, faměj // faměji // famějah, krávi // krávah, křpi // křpah, kúć // kúći // kúćah, kurjéri // kurjérah, šmókvi // šmókvah, škátul // škátuli, vetúr // vetúri // vetúrah. Također, u nekim su mjesnim govorima neki primjeri ovjereni s nastavkom *-ø*, a u drugim su mjesnim govorima isti primjeri zabilježeni s nastavcima *-i* i/ili *-ah*.

U I mn. u svim je istraživanim govorima najčešći nastavak *-ami*, a u svega je nekoliko primjera zabilježen i nastavak *-i* (*bréntami, créšnjami, kokošámi, kurjérami, nogámi, ofcámi/ovcámi, rukámi, šúzami, ulikámi; máteri*) koji najčešće alternira s nastavkom *-ami* u istom mjesnom govoru, pa i u istom primjeru (*krávi // krávami, šeštri // šeštrámi, vetúri // vetúrami, ženi // ženámi*). Nastavak se *-i* najčešće ovjerava u imenica s nastavkom *-ø* u N jd., no isto tako i u ostalih imenica.

2.2.1. Morfonološke alternacije

Sufiksom *-et-* proširuju se osnove nekih imenica *e*-vrste ženskoga roda koje završavaju na *-e*, a riječ je o danas već arhaičnim i slabije frekventnim ženskim osobnim imenima: NV jd. *Lúce, Kóte*; G jd. *Lúcteti, Kóteti*, DL jd. *Lúctete, Kótete*, A jd. *Lúcteto, Kóteto* i sl. U nekih je imenica *e*-vrste ženskoga roda umetnut *-a-* u likovima G mn. s nastavkom *-ø*: *báčva/báčva : báčav/báčav; créšnja/créšnja : créšanj/créšanj; daška : dašok; drožga : drožok; komoštra : komoštar; litra : litar; ofca/ovca : ovóc; šmókva : šmókav*. Obezvučenje i zamjene dočetnih *g > h* te *v > f* zabilježeni su u oblicima G mn.: *bešét, drožok*, ali i *bešéd; báčaf/báčaf, crékaf, šmókaf*, ali i *báčav/báčav, šmókav; nòh*.²⁴

2.3. Imenice *i*-vrste

U južnim labinskim govorima, kao i u svim sustavima hrvatskoga jezika, *i*-vrsti pripadaju imenice ženskoga roda kojima osnova završava konsonantom, a u G jd. imaju nastavak *-i*.

	jednina	množina
N	<i>-ø</i>	<i>-i // -i</i>
G	<i>-i // -i</i>	<i>-i // -i, -ah // -áh</i>
D	<i>-e // -é, -i</i>	<i>-an // -òn</i>
A	= N jd.	= N mn.
V	<i>-i</i>	= N mn.
L	<i>-e // -é, -i</i>	<i>-ah // -áh</i>
I	<i>-ó, -i</i>	<i>-ámi, -i // -i</i>

²⁴ V. bilješku 17 ovoga rada.

U DL jd. stariji govornici češće ovjeravaju nastavak *-e*, no on katkad alternira s nastavkom *-i*, dok mlađi govornici rabe isključivo oblike s nastavkom *-i* (nastalim ujednačavanjem prema nastavku G jd.), npr. *kroljè // křvi, nôce // nôci, pamecé // pámeti, pecé // péci, sólje // sóli*.

U južnim je labinskim govorima u govoru starijega stanovništva u I jd. potvrđen isključivo nastavak *-o*: *kroljò, pamecò, sóljò*. Mlađi govornici redovito u I jd. ovjeravaju oblike s nastavkom *-i* (dobivenim ujednačavanjem prema G te DL jd.): *bòli, křvi, pámeti, sóli*.

U G mn. u svim su istraživanim govorima zabilježeni nastavci *-i* i *-ah* koji alterniraju u istim mjesnim govorima, pa čak i u istom primjeru, npr. *peći // pečáh, štèni // štenáh, vřšti // vřstah*.

U I mn. kod starijih je govornika najčešći nastavak *-ami*, npr. *košćami, pečami, štenami*. Rijetko se u starijih govornika bilježe i primjeri s nastavkom *-i*. Mlađi pak govornici rijetko ovjeravaju primjere s nastavkom *-ami*, a mnogo češće one s nastavkom *-i* (uvedenim ujednačavanjem prema NA, pa i prema G mn.), npr. *košti, péci, štèni*.

2.3.1. Morfonološke alternacije

U dijelu imenica *i*-vrste ženskoga roda kojima osnove završavaju na *-v-*, *-l-*, *-t-*, odnosno *-št-*, pojavljuje se u L jd. ispred nastavaka *-e*, odnosno u I jd. ispred nastavka *-o* alternacija s *-vlj-*, *-lj-*, *-č-* te *-šč-*: L jd. *kroljè, mládošce, sólje*; I jd. *kroljò, pamecò, sóljò*. Na dočetu suglasničkih skupina *-št* i *-žd* izostavljaju se okluzivi *t* i *d*: N jd. *koriš* : G jd. *korišti*, N jd. *maš* : G jd. *mašti*, N jd. *mládoš* : G jd. *mládošti*, N jd. *štároš* : G jd. *štárošti*.

2.4. Primjeri sklonidbe nekih imenica koje odudaraju od navedenih sklonidbenih vrsta

NAV *decá*, G *decèh* // *decè*,²⁵ D *decón*, L *decèh*, I *decami*

NA jd. *dón*, G jd. *dnéva*, L jd. *dnéve*, I jd. *dnévon*, NA mn. *dnévi* // *dni*,²⁶ G mn. *dón* // *dnévi*,²⁷ L mn. *dnévah*, I mn. *dnévami*

NV jd. *hći* // *hćer*,²⁸ G jd. *hćeri*, DL jd. *hćeré*, AI jd. *hćer*, NAV mn. *hćeri*,

²⁵ U južnim labinskim govorima češće se ovjerava oblik s nastavkom *-eh*. Međutim, i unutar istoga mjesnoga govora, pa čak i u govoru istoga obavjesnika, zabilježena je paralelna uporaba obaju nastavaka.

²⁶ U svim istraživanim mjesnim govorima mogu alternirati likovi s kratkom i oni s proširenom osnovom.

²⁷ Likovi s nastavkom *-ø* u svim su govorima zabilježeni u sintagmama kojima se definira određeno vremensko razdoblje (*lèto dòn, mésec dòn*), a inače su češći likovi s nastavkom *-i*.

²⁸ Lik sa sufiksom *-er-* jednak onomu akuzativnomu ovjeren je u govoru mlađih ispitanika.

D mn. *hćeran*, L mn. *hćerah*, I mn. *hćerami* // *hćeri*²⁹

NV jd. *mát* // *máter*,³⁰ G jd. *máteri*, DL jd. *mátere*, AI jd. *máter*, NAV mn. *máteri*, D mn. *máteran*, L mn. *máterah*, I mn. *máterami* // *máteri*³¹

NAV jd. *óko*, G jd. *óka*, D jd. *óku*, L jd. *óke*, I jd. *ókon*, NAV mn. *óce/óče*, G mn. *ocij/očij* // *ocijah/očijah*, L mn. *ocijah/očijah*, I mn. *ocijami/očijami* // *óce/óče*³²

NAV jd. *úho*, G jd. *úha* // *uhá*,³³ L jd. *uhé*, I jd. *úhon* // *uhón*,³⁴ NAV mn. *úši* // *úše*,³⁵ G mn. *ušij* // *ušijah*, L mn. *ušijah* // *úšeh*, I mn. *ušijami* // *úše*³⁶

NAI jd. *štvor*, G jd. *štvoři*, L jd. *štvoře*, NA mn. *štvoři* // *štvořa*,³⁷ G mn. *štvor* // *štvořah* // *štvoři*,³⁸ L mn. *štvořah*, I mn. *štvořami* // *štvoři* // *štvořa*³⁹

Imenica *šlověk* u jednini se sklanja kao imenica m. r. *a*-vrste, a u množini se rabe sljedeći likovi: NGAV mn. *ljúdi*, D mn. *ljúden*, I mn. *ljúdemi* // *ljúdi*.⁴⁰

Imenica *bórba* sklanja se kao imenica m. r. *a*-vrste kad se rabi samostalno, a kad je u funkciji apozicije, indeklinabilna je: D jd. *bórba Mótetu*, I jd. *bórba Móteton* i sl.

²⁹ U svim mjesnim govorima obavjesnici ovjeravaju likove s nastavkom *-ami* i likove s nastavkom *-i*.

³⁰ U govoru starijega stanovništva u svim su mjesnim govorima zabilježeni likovi bez sufiksa *-er-*, ali i oni s analoškim oblikom ujednačeni s onim akuzativnim (pri čemu se likovi bez sufiksa rabe mnogo češće). Mlađi govornici rijetko upotrebljavaju ovaj leksem i on za njih ima arhaičan prizvuk te umjesto njega rabe leksem *mama*.

³¹ V. bilješku 29 ovoga rada.

³² Mlađe stanovništvo gotovo redovito u I mn. ovjerava lik jednak onomu NAV mn., a isto je zabilježeno i kod starijih govornika, premda je kod njih ipak češći lik s nastavkom *-ami*.

³³ Stariji govornici češće ovjeravaju lik s naglaskom na dočetnom slogu, no i kod njih se sve više rabi lik s naglaskom na početnom slogu koji je uobičajen u mlađega stanovništva.

³⁴ V. prethodnu bilješku ovoga rada.

³⁵ U svim južnim labinskim govorima zabilježena je alternacija likova s nastavkom *-i*, odnosno *-e* u NA mn., no likovi s nastavkom *-i* ipak su mnogo češći.

³⁶ Kod govornika koji u NA mn. ovjeravaju lik *úše* zabilježen je lik I mn. jednak onomu NA mn., dok su kod govornika kod kojih je u NA mn. potvrđen lik *úši* u I mn. ovjereni likovi s nastavkom *-ami*.

³⁷ U svim je istraživanim govorima zabilježena alternacija likova s nastavkom *-i*, odnosno *-a* u NA mn., no likovi s nastavkom *-i* ipak su mnogo češći.

³⁸ Likovi s nastavcima *-ø*, *-i* i *-ah* u G mn. alterniraju u svim govorima južne labinske podskupine.

³⁹ Kod govornika koji u NA mn. ovjeravaju lik *štvoři* zabilježen je lik I mn. jednak onomu NA mn., dok kod govornika kod kojih je u NA mn. potvrđen lik *štvořa* alterniraju u I mn. likovi s nastavcima *-ami* i likovi jednaki onima NA mn.

⁴⁰ U svim mjesnim govorima obavjesnici ovjeravaju likove s nastavkom *-emi* i likove s nastavkom *-i*.

Starije stanovništvo rabi imenicu *téte*, a kod mlađih je govornika uobičajen lik *tèta* (koji se danas sve češće može čuti i u govoru starijega stanovništva). Ta se imenica sklanja kao imenica ž. r. *e*-vrste kad se rabi samostalno, a kad je u funkciji apozicije, indeklinabilna je: G jd. *tèta Mariji* // *téte Mariji*, DL jd. *tèta Marije* // *téte Marije*, A jd. *tèta Marijo* // *téte Marijo* i sl.

Imenice *čine* 'kino' i *kafè* u južnim su labinskim govorima indeklinabilne.

3. Pridjevi

U južnim su labinskim govorima za pridjeve relevantne gramatičke kategorije roda (muški, srednji i ženski), broja (jednina i množina), padeža i kategorija 'živo'/'neživo' u jednini muškoga roda. Opisni i gradivni pridjevi te glagolski pridjevi trpni iskazuju i gramatičku kategoriju određenosti u NV (te A za 'neživo'), a isto je zabilježeno i u nekim popriloženim konstrukcijama. Ta se kategorija neodređeno : određeno izražava isključivo nastavcima *-ø*, odnosno *-i* u spomenutim padežima, dok u ostalim oblicima nije zabilježena promjena u naglasku pa se na temelju toga ne može zaključivati o određenosti ili neodređenosti pridjeva.

U južnim se labinskim govorima dio pridjeva pojavljuje u imeničkoj funkciji: *Crkvèno*, *Dòbro*, *Lovrecèva/Lovrečèva*, *Petròva*, *Tèlovo/Tèlova*, *komúška*, *mlòda*, *mlòdi*, *mòla*, *mòli*, *múški*, *širota*, *škuro*, *vecèrnja/večèrnja*, *žènska*.

U istraživanim se govorima ne sklanjaju pridjevi stranoga podrijetla *čelèšte* 'koji je boje čistoga neba, plav', *lèšo* 'kuhan', *ròsto* 'pečen', *ròža* 'ružičast'. Za razliku od prethodnih, pridjev *fúrbo*, *fúrba* 'lukav, prepreden', koji je također stranoga podrijetla, iskazuje kategoriju roda, ali je izuzev toga indeklinabilan.

3.1. Određeni lik

Likovi pozitiva pridjeva određenoga lika te oblika komparativa i superlativa tvore se sljedećim nastavcima:

	m. r. jd.	s. r. jd.	ž. r. jd.	m. r. mn.	s. r. mn.	ž. r. mn.
N	<i>-i</i> // <i>-i</i>	<i>-o</i> // <i>-ò</i> , <i>-e</i>	<i>-a</i> // <i>-à</i>	<i>-i</i> // <i>-i</i>	<i>-e</i> / <i>-è</i> , <i>-a</i> / <i>-à</i> ⁴¹	<i>-e</i> / <i>-è</i>
G	<i>-ega</i> // <i>-èga</i>		<i>-e</i> // <i>-è</i>	<i>-eh</i> // <i>-èh</i>		

⁴¹ Stariji govornici u N mn. s. r. gotovo redovito ovjeravaju nastavke jednake onima N mn. ž. r., a mlađi govornici takve sinkretizirane oblike rabe izrazito rijetko ili ih uopće ne rabe – kod njih su zabilježeni, vrlo vjerojatno pod utjecajem hrvatskoga standardnog jezika, posebni nastavci za srednji rod *-a* / *-à*.

D	<i>-emu // -ěmu</i>		<i>-e // -é</i>	<i>-en // -ěn</i>		
A	= N / G	= N	<i>-o // -ó</i>	= N	= N	= N
V	= N		= N	= N		
L	<i>-en // -ěn</i>		<i>-e // -é</i>	<i>-eh // -ěh</i>		
I	<i>-en // -ěn</i>		<i>-o // -ó</i>	<i>-emi // -ěmi</i>		

Jednaki nastavci kao za određene pridjeve s naglaskom na vokalu osnove rabe se i u oblicima komparativa, superlativa, rednih brojeva i glagolskih pridjeva trpnih, kao i u nekih pridjevskih neodređenih zamjenica, npr. zamjenica *něki*, *šaki*, upitne zamjenice *ki*, posvojne zamjenice *njěni* te složenih pokaznih zamjenica (*o*)*vaišti*, *taišti*, *onašti*.

Samo određeni nastavci zabilježeni su i u odnosnih (relativnih) pridjeva koji završavaju na *-šk-i*, *-nj-i*, *-ašnj-i* i *-ji*: *bladónjški*, *labinjónški*, *škitačónški*/*škitačónski*; *dolěnji*, *gorěnji*, *šakidónji*; *današnjji*; *bójži*, *túji*, *vrajži*, kao i u nekih drugih pridjeva: *domóci*, *láhki*, *lěvi*, *mići*, *móli*, *provi*, *šóri*, *věli*.

Pojava je naglašanih nastavaka zabilježena u vrlo malom broju primjera: *dobrò*, G *dobrěga*; *mokrò*, G *mokrěga*; *teplò*, G *teplěga*.

U NA jd. s. r. nastavak se *-o* dodaje osnovama s nepalatalnim dočetnim konsonantom, a nastavak *-e* osnovama s palatalnim dočetnim konsonantom (jednako je i u komparativima i superlativima s. r.): *dúgo*, *láhko*, *nóvo*, *teplò*, *domóce*, *grěje*, *trěje*, *nájlepše*, *nájmanje*, ali zabilježeni su i primjeri u kojima nastavak *-o* dolazi na osnove s palatalnim dočetkom, često čak i s alternacijom nastavaka *-e* i *-o* u istom mjesnom govoru:⁴² *lišo*, *domóco* (uz *domóce*), *nájlepšo* (uz *nájlepše*), *nájmanjo* (uz *nájmanje*).

Oblik A jd. m. r. za značenje 'živo' jednak je obliku G, a za značenje 'neživo' jednak je obliku N.

3.2. Neodređeni lik

N jd. m. r.	N jd. s. r.	N jd. ž. r.	N mn. m. r.	N mn. s. r.	N mn. ž. r.
<i>-ø</i>	<i>-o</i> , <i>-e</i>	<i>-a // -á</i>	<i>-i</i>	<i>-e // -á</i> ⁴³	<i>-e</i>

⁴² Starije stanovništvo češće ovjerava oblike s nepalatalnim nastavkom *-o*, koji je, prema podacima prikupljenima za ovoga istraživanja, očito u južnim labinskim govorima bio generaliziran u srednjem rodu zamjeničko-pridjevske sklonidbe. Kod mlađih je govornika danas već frekventnije stanje u kojem se nastavak *-e* dodaje osnovama s dočetnim palatalnim konsonantom, a nastavak se *-o* dodaje osnovama s dočetnim nepalatalnim konsonantom. Međutim, i od mlađega su stanovništva dobivene ovjere nekadašnjega prevladavajućeg nastavka *-o* i kod osnova s palatalnim dočetnim konsonantom.

⁴³ V. bilješku 41 ovoga rada.

Morfološka je razlika neodređenih pridjeva od određenih vidljiva jedino u N jd. m. r., a jednako je i u glagolskim pridjevima trpnima: *pecén/pečén* : *pecéni/pečéni*, *štorén* : *štoréni*, *žgorén* : *žgoréni*. U ostalim je oblicima teško utvrditi je li lik pridjeva određen ili neodređen jer nema promjene naglaska.

Relikti su sklonidbe neodređenih pridjeva ovjereni u petrificiranim oblicima u genitivnim likovima, npr. *od mála* 'odnedavno', *do šita*.

Samo neodređeni oblik u N(A) jd. m. r. s nastavkom *-ø* i određeni oblik u ostalim padežima imaju i posvojne zamjenice *mój*, *tvój*, *náš*, *váš*, *njegóf*, *njihof* itd., posvojno-povratna zamjenica *švój*, pokazne zamjenice *vá*, *tá*, *oná*, *(o)vakóf*, *takóf*, *onakóf*, upitne pridjevske zamjenice *cegóf/čegóf*, *kakóf* te neodređene zamjenice *nécegef/něcegef*, *nicegef/ničegof*, *šácegef/šáčegof*, *někokof*, *nikokof*, *šákokof*, a tako je i u posvojnih pridjeva sa sufiksima *-ov*, *-in*: *brátov*, *Mótetov*, *nónetov/núnetov*, *Tónetov*, *Lúctin*, *mámin*, *máterin*, te nekih pridjeva sa sufiksima *-iv*, odnosno *-if*: *boležljivo/boležljif*, *krmežljivo/krmežljif*, kao i u nekih drugih pridjeva: *bós*, *dóbar*, *mřt*, *šit*, *žálošan*, *žejón*.

U južnim se labinskim govovima značenje posvojnosti, kao i posvojnost u širem smislu (povezana uz odnosne i gradivne pridjeve) najčešće izražava sintagmom *od + imenica u G*: *od dréva*, *od štaklá*, *od kokoši*, *od krávi*. Nešto se češće rabe jedino posvojni pridjevi kojima se iskazuju porodični odnosi: *mámin*, *máterin*, *nónetov/núnetov*, *nónin/núnin*, ali i *od máteri*, *od nóni*/*od nuni*, a isključivo se rabe sintagme (a ne i posvojni pridjevi) *od bráta*, *od múža*, *od oca*, *od šéstri*, *od ženi*. Posvojni se pridjevi rabe za izražavanje pripadnosti porodičnoj lozi: *Ěma Kólcova*, *Láura Benjaminova*, *Lina Péretova*, *Lúce Šipetova*, *Mário Lemešicín*, *Marija Brgócova*, *Nita Mòricina*, *Palmira Božórova*, *Pávica Piškalova*, *Šlávica Franićova*.

3.3. Komparativ i superlativ

Komparativ se tvori od osnove pozitiva i sufikasa *-š-*, *-j-* ili *-ěj-*.

Sufiks je *-š-* u južnim labinskim govovima rijedak u tvorbi komparativa: *lěpsi*, *měksi*, *lákši* (uz *lāglji*).

Sufiks *-j-* najčešće dolazi uz jednosložne osnove pozitiva te uz osnove sa sufiksima *-ok-* i *-ak-* koji se izostavljaju u komparativu: *grúblji*, *gušći*, *trji*; *dúblji*, *kráci*, *lāglji* (uz *lákši*), *reji*, *širi*, *tānji*, *tězi*, *úži*, *viši* (uz *višokěji*).

U istraživanim se govovima komparativ najčešće tvori sufiksom *-ěj-* koji dolazi uz jednosložne i višesložne osnove pozitiva koje završavaju konsonantom, kao i uz osnove koje završavaju skupinom konsonanata u oblicima bez nepostojanoga *-a-*: *belěji*, *crněji/črněji*, *nověji*, *puněji*, *raněji*, *slaběji*,

štarèji, škurèji, ždravèji; bogatèji, poštenèji, vešeléji, višokèji (uz viši), žednèji; blatnèji, hladnèji, kašnèji, mirnèji, šrećnèji, švetlèji, teplèji.

Na osnovu se komparativa dodaju sljedeći nastavci: *-i* u jd. m. r., *-e* ili *-o* u jd. s. r.,⁴⁴ *-a* u jd. ž. r., *-i* u mn. m. r., *-e* ili *-a* u mn. s. r.⁴⁵ te *-e* u mn. ž. r.

Superlativ se dobiva tako što se komparativu predmeće prefiks *naj-*: *najbolji, najdeblji, najdebulèji, najfortèji, najlepši, najmlàji, najpametnèji, najraje, najslaji, najšrećnèji, najštarèji, najvažnèje*. Prefiks se *naj-* predmeće i nekim pridjevima koji, formalno gledajući, nisu komparativi, ali mogu imati komparativno značenje: *najdolènji, najgorènji, najprvo*.

3.4. Komparativi s različitim osnovama

U komparativu nekih pridjeva pojavljuju se supletivne osnove: *dobar : bolji, moli (ali i mići) : manji, veli : veći, poredan : huji (ali i porednèji)*.

3.5. Morfonološke mijene u pridjevima

Nepostojani je *-a-* zabilježen u osnovama nekih neodređenih pridjeva u N i A jd. m. r. za 'neživo' koje završavaju skupinom konsonanata i imaju nastavak *-ø*: *blatan : blatna, dobar : dobra, hlòdan : hlòdno, krèpak : krèpko, kròtak : kròtka, lácán/láčán : lášna, lúštar : lúštra, mèkak : mèhka, miran : mirna, mòkar : mokrá, nížak : níška, prònat : prònta, pròžan : pròžno, šládak : šlátka, šrećan : šrećna, špòrak : špòrka, tepal : teplò, težak : teška, trudòn : trudná, žálošan : žálošna* itd.; ali i *žvèlt : žvèlta*.

U nekim pridjevima dolazi do jednačenja konsonanata nejednake zvučnosti: *frèžak : frèška, nížak : níška, rédak : rètka, šládak : šlátka, težak : teška, úžak : úška*. U dijelu primjera dolazi do izmjene konsonanata uslijed slabljenja napetosti šumnika u zatvorenu slogu: *lácán/láčán : lášna, mèkak : mèhka, múcan/múčan : múšna, žúkak : žuhka*, a dočetni okluziv *t* izostavlja se u konsonantskoj skupini *-št* na dočetu neodređenih pridjeva u N i A jd. m. r. za 'neživo': *ciš/čiš : čišta /čišta, furés : furèšta, gobaš : gobašta, grés : grèšta, tùš : tušta*.

U NA jd. m. r. za 'neživo' neodređenoga pridjeva *mřt* izostaje dočetni *v* koji se bilježi u oblicima svih drugih padeža (kao i rodova i brojeva): *mřtva, mřtvi*. Dočetni zvučni konsonanti osnove u NA jd. m. r. za 'neživo' neodređenih pridjeva mogu biti zamijenjeni svojim zvučnim parnjacima, kao što se na dočetu istih padeža takvih pridjeva mogu događati i zamjene dočetnih *g > h* te *v > f*, ali te izmjene mogu i izostati: *mlòt : mlodá, sláp : slába; dròh : drogá, dùh : dùga; boležljif : boležljiva, krif : kriva, ždròf : ždráva*; ali i *mlòd, sláb, boležljivo, kriv, ždròv*.

⁴⁴ V. bilješku 42 ovoga rada.

⁴⁵ V. bilješku 41 ovoga rada.

U komparativima se nekih pridjeva izostavljaju sufixi *-ok-* i *-(a)k-*, a takvi se komparativi najčešće tvore sufixsom *-j-* (uz *-ěj-*): *dubok* : *dub-* u *dùblji*, *krótak* : *krat-* u *kráči*, *láhko* : *lag-* u *lágli* (ali i *lákši*), *rétko* : *red-* u *rěji*, *śládak* : *ślad-* u *śláji*, *širók* : *šir-* u *širi*, *tának* : *tan-* u *tánji*, *těžak* : *tež-* u *těži*, *úzak* : *uz-* u *úži*, *višok* : *viš-* u *viši* (ali i *višokěji*). U komparativima su pridjeva zabilježene i sljedeće mijene dočetnih konsonanata osnove: *t > ć*: *kráči*, *gúšći*, *plíći*; *d > j*: *grji*, *mláji*, *rěji*, *śláji*, *trji*; *g > ž*: *draži*, *dúži*; *n > ň*: *tánji*.

4. Zamjenice⁴⁶

4.1. Osobne zamjenice i povratna zamjenica

Osobne se zamjenice za 1. i 2. lice mijenjaju prema prvoj zamjениčkoj sklonidbi.⁴⁷ One imaju jedninu i množinu, ali nemaju kategorije roda, kategoriju 'određenosti', odnosno 'neodređenosti', kao ni kategoriju 'živo'/'neživo'. Jednina i množina povratne zamjenice iskazuje se istim likovima. Zamjenica za 2. lice pojavljuje se u svih sedam padeža, dok zamjenica za 1. l. nema vokativa, kao ni povratna zamjenica, koja pak nema ni nominativa. U G, D i A sve te zamjenice imaju i nenaglašene oblike.

	1. l. jd.	2. l. jd.	1. l. mn.	2. l. mn.	povratna
N	<i>ja</i>	<i>ti</i>	<i>mi</i>	<i>vi</i>	-
G	<i>mené, me</i>	<i>tebé, te</i>	<i>naš, naš</i>	<i>vaš, vaš</i>	<i>šebé, še</i>
D	<i>mené, mi</i>	<i>tebé, ti</i>	<i>nón, nan</i>	<i>vón, van</i>	<i>šebé, še</i>
A	<i>mené, me</i>	<i>tebé, te</i>	<i>naš, naš</i>	<i>vaš, vaš</i>	<i>šebé, še</i>
L	<i>mené</i>	<i>tebé</i>	<i>námi</i>	<i>vámi</i>	<i>šebé</i>
I	<i>mánon // námi</i> ⁴⁸	<i>tóbon</i>	<i>námi</i>	<i>vámi</i>	<i>šóbon</i>

⁴⁶ U prikazu se zamjenica u južnim labinskim govorima slijedi metodologija primijenjena u raspravi S. Vranić o morfologiji govora sjeverozapadnoga makrosustava na otoku Pagu (Vranić 2011:99–108; v. i Nežić 2013:250–267).

⁴⁷ I. Lukežić u radovima o zamjenicama u čakavskom narječju (Lukežić 2000, Lukežić 2001) govori o trima zamjeničkim sklonidbama. Ta se podjela zamjeničkih sklonidbi primjenjuje u recentnoj hrvatskoj čakavološkoj literaturi (usp. Lukežić–Zubčić 2007:39–48; Vranić 2011:99–108), pri čemu se druga zamjenička sklonidbena vrsta naziva i zamjeničko-pridjevskom sklonidbom (jer se prema njoj sklanja dio zamjenica, ali i određeni pridjevi; usp. Lukežić–Zubčić 2007:40–48; Vranić 2011:102).

⁴⁸ Oblik je zabilježen u govorima Brgoda, Brovinja, Koromašna, Stanišova, Svetoga Lovreca, Škitace, Viškovića i Trgetara. Vjerojatno je postojao metatizirani lik *namon*, potvrđen i u mnogim drugim čakavskim govorima (usp. Lukežić 2000:100), a u spomenutim se govorima on zbog sličnosti glasovnoga sastava stopio s oblikom za isti padež zamjenice za 1. l. množine. V. i Nežić 2013:252–253.

Za zamjenice za 3. lice relevantne su kategorije roda i broja, a imaju šest padeža. Mijenjaju se prema drugoj zamjениčkoj sklonidbi. U N jd. m. r. nekih zamjenica nastavkom se izražava kategorija ‘određenosti’, a nastavkom A jd. m. r. kategorija ‘živo’, odnosno ‘neživo’. Nepostojanje alomorfa u nastavcima GDAL jd. muškoga i srednjeg roda te postojanje naglašanih i nenaglašanih oblika u GDA jd. i mn. značajke su kojima se osobne zamjenice za 3. lice razlikuju od ostalih zamjenica koje pripadaju istoj sklonidbi.

	m. r. jd.	s. r. jd.	ž. r. jd.	m. r. mn.	s. r. mn.	ž. r. mn.
N	<i>ón</i>	<i>onó</i>	<i>oná</i>	<i>oni</i>	<i>oné // oná</i> ⁴⁹	<i>oné</i>
G	<i>njegá, ga</i>		<i>njé, je</i>	<i>njih, hi / gi (ih)</i> ⁵⁰		
D	<i>njemú, mu</i>		<i>njé, je</i>	<i>njimi // njín,</i> ⁵¹ <i>in</i>		
A	<i>njegá, njega, ga</i>		<i>njó, njo, jo // je</i>	<i>njih, hi / gi (ih),</i> ⁵² <i>njeh</i>		
L	<i>njemú // njén</i> ⁵³		<i>njé</i>	<i>njimi</i>		
I	<i>njin</i>		<i>njó</i>	<i>njimi</i>		

U A jd. silina s naglašena vokala zamjenica *ón, onó* i *oná* prelazi na proklitiku: *nó njega, pò njega, zò njega; nó njo, pò njo, zò njo.*

U A mn. zamjenica *oni, oné // oná* i *oné* zabilježen je posebni klitički oblik *njeh* koji se rabi kad silina prelazi na proklitiku: *nó njeh, pò njeh, zò njeh.*

4.2. Upitne i odnosne zamjenice za značenje ‘živo’ (*ki*) i ‘neživo’ (*ca/ča // ča // cò/čò*) i njima tvorene zamjenice

Upitne se i odnosne zamjenice za ‘živo’ *ki* ‘tko’ i ‘neživo’ *ca/ča // cò/čò* ‘što’ sklanjaju prema trećoj zamjениčkoj sklonidbi, prema kojoj se mijenjaju i od njih izvedene složene neodređene zamjenice.

N	<i>ki</i>	<i>ca/ča, cò/čò</i>
G	<i>kéga</i>	<i>cegá/čegá</i>
D	<i>kému</i>	<i>cému/čému</i>
A	<i>kéga</i>	<i>ca/ča, cò/čò</i>

⁴⁹ V. bilješku 41 ovoga rada.

⁵⁰ U južnim se labinskim govovima najčešće bilježe metatizirani likovi *hi*, odnosno *gi*, a polazišni lik *ih* ovjerava se sporadično.

⁵¹ Alternacija tih dvaju likova s različitim nastavcima zabilježena je u svim istraživanim govovima.

⁵² V. bilješku 50 ovoga rada.

⁵³ V. bilješku 51 ovoga rada.

L	<i>kému</i>	<i>cén/čén</i>
I	<i>kén</i>	<i>cén/čén</i>

Zamjenica *ki* u južnim je labinskim govorima zabilježena i u neodređenom, egzistencijalnom i distributivnom značenju:⁵⁴ *Móreš sé právit ku te ki pita.; Néka děla kakó ki će.; Ki voli, móre štávit i cúkara.; Nútře sé hòdi kakó ki pride.*

Zamjenica za 'neživo' pojavljuje se u oblicima *cá*, odnosno *čá*, a u tzv. egzistencijalnom značenju 'išta, bilo što', odnosno u neodređenom značenju, zabilježena je u oblicima *cò*, odnosno *čò*: *Béci je bilò, a ni bilò cò kupit. A šadá ni ni béci ni cò kupit!; Jútro ráno, na cetiri i cò, věč ši bi támo i ši koši.; Mi béšemo cò pojále ku je bilò.; Šon mišlila da je móbitel želá, da gré čò govorit.; Já šon vájka bi málo dálje i promátra ljúdi, ku šon rivo čò videt.; Da je cò cú da je púknulo, ali ni nic.; Dòkle je takò, dòk se cò ne kambjó.*

U funkciji veznika u zavisnosloženoj rečenici zamjenica *cá/čá* može se odnositi i na 'živo': *...od móje tėti Lúcti, cá je od Milána žená bilá...; Pòkle je bilá ová Škitacónka cá je bilá ožénjena za Mária.; Anke jená od Brógoda cá je dělala támo...; Još je oná Tóni cá děla Koromášnen.*

Zamjenica *cá/čá* u vezi s prijedlozima *po* i *za* ovjerena je u A i u kraćoj inačici *c/č* (koja može biti zamijenjena sa *š* uslijed slabljenja napetosti šumnika na dočetu zatvorena sloga): *Žóc ši tò štòri?; Žós še žvòlo krpanica?; Žós me pitaš?; Ti znòš žós je tò takò bilò.; Ne žnòn žóc.; Žóc šò dělali škupa?; Pòc šte šli támo?*

U južnim su labinskim govorima zabilježene sljedeće neodređene zamjenice za 'neživo' izvedene iz zamjenice *cá/čá*: NA *nic/nič/niš*, G *nicega/ničega*, D *nicemu/ničemu*, LI *niceren/ničeren*; NA *néšto*,⁵⁵ G *nécega/néčega*, D *nécemu/néčemu*, LI *neceren/néčeren*; GA *šácega/šáčega*, D *šácemu/šáčemu*,

⁵⁴ Usp. Houtzagers 1985:98–99; Kalsbeek 1998:165–166; Vranić 2011:101. Neodređeno se i egzistencijalno značenje tih zamjenica uglavnom pojavljuje u zanijekanim, pogodbenim ili upitnim rečenicama, a distributivno u kombinaciji s upitnim riječima koje imaju "distributivno" značenje, odnosno s drugim upitnim zamjenicama ili upitnim prijedlogom.

⁵⁵ Prisutnost likova *nešto*, *ništo*, *pošto*, *zašto* u čakavskim idiomima M. Moguš drži etapom vlastita čakavskog razvoja, a ne štokavskim elementima. U čakavskim se idiomima naime zamjenica *ča* u prijedložnoj vezi može upotrebljavati i u krnjem liku *č* koji se zamjenjuje sa *š* zbog prirode čakavskoga sloga, a ponegdje se tako dobivenomu čakavskom obliku dodaje još i navezak *to* (Moguš 1982:4). I. Lukežić piše da je neodređena složena zamjenica *nešto* nastala od upitno-odnosne zamjenice za 'neživo' i oblika nominativa pokazne zamjenice srednjega roda u jednini *to* (Lukežić 2001:32). Ista autorica drži tu zamjenicu novijom pojavom u čakavskim govorima te je objašnjava kao rezultat jezičnih dodira sa štokavskim idiomima (Lukežić 2001:34).

LI *šaceren/šaćeren; bilo cá/bilo čá; ca gót/ča gót*.⁵⁶

U istraživanim su govorima ovjerene sljedeće neodređene zamjenice za značenje 'živo' izvedene iz zamjenice *ki*: *niki*, GA *nikega*, DL *nikemu*, I *niken*; *néki*, GA *nékega*, DL *nekemu*, I *néken*; *šáki*, GA *šákega*, DL *šákemu*, I *šáken*; *bilo ki*; *ki gót*; *málo ki*.

4.3. Upitno-odnosna pridjevka zamjenica *ki*, *ká*, *kó* i njome tvorene zamjenice

Te se zamjenice mijenjaju prema drugoj zamjениčkoj sklonidbi.

	m. r. jd.	s. r. jd.	ž. r. jd.	m. r. mn.	s. r. mn.	ž. r. mn.
N	<i>ki</i>	<i>kó</i>	<i>ká</i>	<i>ki</i>	<i>ké // ká</i> ⁵⁷	<i>ké</i>
G	<i>kéga</i>		<i>ké</i>	<i>kéh</i>		
D	<i>kému</i>		<i>ké</i>	<i>kén</i>		
A	= N / G	= N	<i>kó</i>	= N	= N	= N
L	<i>kén</i>		<i>ké</i>	<i>kéh</i>		
I	<i>kén</i>		<i>kó</i>	<i>kémi</i>		

Oblik A jd. m. r. zamjenice za značenje 'živo' jednak je obliku G, a za značenje 'neživo' jednak je N.

U južnim je labinskim govorima zabilježena uporaba oblika ovih zamjenica u uskličnim rečenicama: *Ki lépi mladić!*; *Kó dobro káfě!*; *Ké véle nógi imas!*

I ove se zamjenice mogu rabiti u neodređenom, egzistencijalnom ili distributivnom značenju, poput upitno-odnosne zamjenice *ki* 'tko':⁵⁸ *Ku je ki otrók dóbar, njěni je bólji.*; *Kó bešédo bi réka, šáka mu je valjála.*

U ovu se skupinu ubrajaju i neodređene složene zamjenice izvedene iz upitno-odnosnih zamjenica *ki*, *ká*, *kó*; *ki*, *ké // ká*, *ké*: zamjenice *néki*, *šáki*, *ki gót*, *málo ki*, koje sve imaju i kategoriju roda: N jd. *néki*, *néka*, *néko*, G jd. *nékega*, *néke*, D jd. *nekemu*, *néke*, A jd. = N jd. / G jd., = N jd., *néko*, L jd. *néken*, *néke*, I jd. *néken*, *néko*, N mn. *néki*, *néke // néka*, *néke*, G mn. *nékeh*, D mn. *néken*, A mn. = N mn., L mn. *nékeh*, I mn. *nekemi*; N jd. *šáki*, *šáko*, *šáka*, G jd. *šákega*, *šáke*, D jd. *šákemu*, *šáke*, A jd. = N jd. / G jd., = N jd., *šáko*, L jd. *šáken*, *šáke*, I jd. *šáken*, *šáko*, N mn. *šáki*, *šáke // šáka*, *šáke*, G mn. *šákeh*, D mn. *šáken*,

⁵⁶ U svim je južnim labinskim govorima u značenju 'iznimno dobro' zabilježen prilog *čagódar/čagódar* koji je zapravo petrificiran oblik neodređene zamjenice s naveškom -*ar*- (o podrijetlu toga naveska više v. u Lukežić 2012:52, 227; v. i Nežić 2013:255).

⁵⁷ V. bilješku 41 ovoga rada.

⁵⁸ V. bilješku 54 ovoga rada.

A mn. = N mn., L mn. *śákeh*, I mn. *śákemi*; N jd. *ki gót, kó gót, ká gót*, G jd. *kéga gót, ké gót*, D jd. *kému gót, ké gót* itd.; N jd. *málo ki, málo kó, málo ká*, G jd. *málo kéga, málo ké*, D jd. *málo kému, málo ké* itd.

4.4. Posvojne zamjenice, posvojno-povratna zamjenica, neodređene i pokazne zamjenice

Prema drugoj se zamjениčkoj sklonidbi u južnim labinskim govorima mijenjaju sve posvojne zamjenice (za 1. l. jd. *mój, mojó // mojé, mojá*, za 2. l. jd. *tvój, tvójó // tvójé, tvójá*, za 1. l. mn. *nás, nášo // náše, náša*, za 2. l. mn. *vás, vášo // váše, váša*, za 3. l. jd. m., s. i ž. r. *njegóf, njegóvo, njegóva*), kao i posvojno-povratna zamjenica *śvój, śvojó // śvoje, śvojá*.

Prema istom se sklonidbenom obrascu mijenja i upitna pridjevska zamjenica *cegóf/čegóf, cegóvo/čegóvo, cegóva/čegóva*, te neodređene pridjevske zamjenice iz nje izvedene: *nécegovf/nécegovf, nécegovovo/nécegovovo, nécegovova/nécegovova; nicegovf/nicegovf, nicegovovo/nicegovovo, nicegovova/nicegovova; śacegovf/śacegovf, śacegovovo/śacegovovo, śacegovova/śacegovova; śákokof, śákokovo, śákokova; níkokof, níkokovo, níkokova*.

Na isti se način sklanjaju i pokazne zamjenice: *tá, tó, tá, vá, vó, vá* te *oná, onó, oná; takóf, takóvo, takóva; (o)vakóf, (o)vakóvo, (o)vakóva*;⁵⁹ *onakóf, onakóvo, onakóva*; te upitna zamjenica *kakóf, kakóvo, kakóva*.

Oblici A jd. m. r. svih tih zamjenica za značenje 'živo' jednaki su obliku G, a za značenje 'neživo' jednaki su N.

U južnim su labinskim govorima veoma česte i pokazne zamjenice složene s *-ist-*.⁶⁰ *taišti, taišto, taišta; (o)vaišti, (o)vaišto, (o)vaišta; onaišti, onoišto, onaišta*. Kod sklonidbe su ovih zamjenica prisutne dvije mogućnosti. Prva, mnogo češća, sklonidba je samo drugoga dijela ovih složenih zamjenica, pri čemu prvi dio ostaje nepromijenjen (pa čak i u množinskim oblicima): N jd. m. r. *taišti*, G jd. m. r. *taištega*, D jd. m. r. *taištemu*, A jd. m. r. = N / = G jd., LI jd. m. r. *taišten*, N jd. ž. r. *taišta*, GDL jd. ž. r. *taište*, AI jd. ž. r. *taišto*, NA mn. m. r. *taišti*, GL mn. m. r. *taišteh*, D mn. m. r. *taišten*, I mn. m. r. *taištemi*, NA mn. ž. r. *taište*, GL mn. ž. r. *taišteh*, D mn. ž. r. *taišten*, I mn. ž. r. *taištemi*; N jd. m. r. *(o)vaišti*, G jd. m. r. *(o)vaištega*, D jd. m. r. *(o)vaištemu*, A jd. m. r. =

⁵⁹ U spontanu se govoru u svim istraživanim punktovima ovjeravaju oblici ove pokazne zamjenice s početnim vokalom *o* i bez njega, bez neke zamjetne pravilnosti, premda su oblici bez početnoga *o* ipak nešto frekventniji. Ispitanici su pak, nakon što su izravno upitani, tvrdili da upotrebljavaju isključivo oblike bez početnoga *o*, no čitava je prikupljena građa pokazala da situacija nije jednoznačna. V. i Nežić 2013:262.

⁶⁰ Likove pokaznih zamjenica složene s *-ist-* I. Lukežić definira jednom od jezičnih pojava karakterističnih za »sjeverozapadni čakavski prostorno-jezični kompleks na prostoru hrvatske Istre i Kvarnera« (Lukežić 2012:228, 230).

N / = G jd., LI jd. m. r. (o)vaišten, N jd. ž. r. (o)vaišta, GDL jd. ž. r. (o)vaište, AI jd. ž. r. (o)vaišto, NA mn. m. r. (o)vaišti, GL mn. m. r. (o)vaišteh, D mn. m. r. (o)vaišten, I mn. m. r. (o)vaištemi, NA mn. ž. r. (o)vaište, GL mn. ž. r. (o)vaišteh, D mn. ž. r. (o)vaišten, I mn. ž. r. (o)vaištemi itd. Druga je mogućnost, ovjerena nešto rjeđe, ali ipak zabilježena u svim istraživanim govori-ma, sklanjanje obaju dijelova složene zamjenice: N jd. m. r. *taišti*, G jd. m. r. *tegaištega*, D jd. m. r. *temuištemu*, A jd. m. r. = N / = G jd., LI jd. m. r. *teništen*, N jd. ž. r. *taišta*, GDL jd. ž. r. *teište*, AI jd. ž. r. *toišto*, NA mn. m. r. *tiišti*, GL mn. m. r. *tehišteh*, D mn. m. r. *teništen*, I mn. m. r. *temištemi*, NA mn. ž. r. *teište*, GL mn. ž. r. *tehišteh*, D mn. ž. r. *teništen*, I mn. ž. r. *temištemi*; N jd. m. r. (o)vaišti, G jd. m. r. (o)vegaištega, D jd. m. r. (o)vemuištemu, A jd. m. r. = N / = G jd., LI jd. m. r. (o)veništen, N jd. ž. r. (o)vaišta, GDL jd. ž. r. (o)veište, AI jd. ž. r. (o)voišto, NA mn. m. r. (o)višti, GL mn. m. r. (o)vehišteh, D mn. m. r. (o)veništen, I mn. m. r. (o)vemištemi, NA mn. ž. r. (o)veište, GL mn. ž. r. (o)vehišteh, D mn. ž. r. (o)veništen, I mn. ž. r. (o)vemištemi itd.

4.5. Zamjenica *śá, śó, śá* ('sav'), samostalan lik *śé* i zamjenički pridjev *śóm, śómo, śóma*

Zamjenica *śá, śó, śá* ('sav') i zamjenički pridjev *śóm, śómo, śóma* sklanjaju se također prema drugoj zamjeničkoj sklonidbi, pri čemu je oblik A jd. m. r. zamjenice za značenje 'živo' jednak obliku G, a za značenje 'neživo' jednak je N.

Samostalan lik *śé* sklanja se na sljedeći način: NA *śé*, G *śéga*, D *śému*, LI *śén*. Pridjevski lik *śó* u NA jd. ima nastavak *-o*, a samostalan lik uvijek u tim padežima ima nastavak *-e*.⁶¹

5. Brojevi

U južnim se labinskim govori-ma rabe glavni i redni brojevi, brojevne imenice i brojevni pridjevi. Brojevne se imenice *miljór* i *miljón* sklanjaju prema imeničkoj sklonidbi kao imenice *a*-vrste muškoga roda.

Sklonjivi su glavni brojevi *jedón, jenò, jenà; dvò, dvé; óba dvo, óba dve; tri; cetiri/četiri, cetire/četire*, a mijenjaju se prema drugoj zamjeničko-pridjevskoj sklonidbi.⁶²

Uz imenice *pluralia tantum* ovjeravaju se množinski oblici glavnoga broja 'jedan': *Imé śón jené brgěši.; Kupila śón śámo jené budónti.; Īman śámo jené úšta.*

⁶¹ Usp. Houtzagers 1985:104–105; Kalsbeek 1998:173; Vranić 2011:107–108.

⁶² Usp. Lukežić–Zubčić 2007:40; Vranić 2011:109; v. i Nežić 2013:269.

Broj *jedón* u istraživanim se govorima ovjerava i u funkciji neodređene zamjenice u značenju 'neki, neodređeni':⁶³ *Na mrkáte vājka kupévan poli jené žénski od Túpljaka.; Jená žénska mi je právila recéto za tá štrudel.; Jedón šlovék te je iskó, ni réka kokó se zové ni nic.*

Oblik s. r. jd. *jenó* ovjeren je i u značenju 'po prilici, otprilike' (u priložnoj funkciji):⁶⁴ *Jenó dvé-tri úre móraš hodit do támo.; Štávin jenó pól litri úlja za prážit.; Bi je jenó šés lét va Tólije.*

S G jd. imenica m. i s. roda slaže se NAV broja *dvó*: *dvó bráta, dvó sína, dvó šelá, dvó dréva*, a s N mn. imenica ž. r. NAV broja *dvé*: *dvé šéstri, dvé ženi*. NAV brojeva *tri* i *četiri/četiri, cetire/četire* slaže se pak s imenicama u N mn. svih triju rodova: *tri bráti, cetire šéstri/četire šéstri*. Osobna je zamjenica u takvim slučajevima u N mn.: *Šte vi dvó šé videli?; Mi tri šmo škúpa dělale.; Oné dvé mlóde šo véle prételice.,* a u ostalim je padežima u odgovarajućem obliku: *Njin dvén tréba pět púti réc da bi kápili.; Tóncale šo celo vréme š njimi dvémi.*

Kod sklonidbe su brojeva *oba dvo, obá dve* u južnim labinskim govorima prisutne dvije mogućnosti, slične onima zabilježenima kod pokaznih zamjenica složenih s *-išt-*. Prva, nešto češće ovjerena, sklonidba je samo drugoga dijela ovih složenih oblika, pri čemu prvi dio ostaje nepromijenjen: NAV *oba dvo, oba dve*, GL *oba dveh*, D *oba dven*, I *oba dvemi*. Druga je mogućnost, ovjerena nešto rjeđe, ali ipak zabilježena u svim istraživanim govorima, sklanjanje obaju dijelova: NAV *oba dvo, obe dve*, GL *óbeh dveh*, D *óben dven*, I *óbemi dvemi*.

Ostali osnovni glavni brojevi u istraživanim govorima nisu sklonjivi: *pět, šés, šédan, ósan, dévet, déšet i štó*.

Brojevi 11–19, desetice 10–20 i stotice 200–900 izvedeni su brojevi: *jedanájš, dvanájš, dvajštídvo, tríšti, šedandéšet, dvéšto, tríšto* itd.

Redni se brojevi sklanjaju prema drugoj zamjeničko-pridjevskoj sklonidbi⁶⁵ i imaju oba broja (jedinu i množinu) te sva tri roda (muški, ženski i srednji). U višečlanim rednim brojevima sklanja se samo posljednji broj.

Redni se brojevi tvore od osnova *prv-*, *drug-*, *trét-*, *četrt-/četrt-* i nastavka *-i*: *prvi, drugi, tréti, četrti/četrti*. Ostali se redni brojevi (od 5. do 99.) tvore od osnove glavnih brojeva i nastavka *-i*.

Brojevi od 100. do 900. iznimno se rijetko upotrebljavaju, a tvore se od

⁶³ Takvu uporabu broja 'jedan' I. Lukežić drži jednom od jezičnih pojavnosti tipičnih za »sjeverozapadni čakavski prostorno-jezični kompleks na prostoru hrvatske Istre i Kvarnera« (Lukežić 2012:228, 230).

⁶⁴ V. Kalsbeek 1998:17; Vranić 2011:110; usp. i Nežić 2013:270.

⁶⁵ V. Lukežić–Zubčić 2007:40, 46–47.

osnove odgovarajućih stotica i nastavka *-ti*: *štóti*, *dvěštóti* i sl.

U južnim su labinskim govorima ovjereni i sljedeći brojevi pridjevi: *dvóji*, *dvóje* // *dvója*,⁶⁶ *dvóje* (GL *dvójuh*, D *dvójen*, I *dvójemi*), *tróji*, *tróje* // *trója*,⁶⁷ *tróje*. Ti se pridjevi tvore dodavanjem sufiksa *-oj* i nastavaka osnovama glavnih brojeva, a rabe se uz imenice *pluralia tantum* te uz imenice koje znače par ili skupinu koja označava cjelinu: *dvóji poštóli*, *dvóje brgěši*, *dvóje hóljovi*, *dvóje vróta* // *dvója vróta*, *tróji šváti*, *tróje budónti* i sl.

6. Glagoli

Glagolski oblici južnih labinskih govora uglavnom su podudarni s glagolskim oblicima tipičnima za čakavsko narječje kao cjelinu.⁶⁸ U morfološkim sustavima svih istraživanih govora zabilježeno je šest jednostavnih glagolskih oblika: infinitiv, prezent, imperativ, glagolski pridjev radni, glagolski pridjev trpni i glagolski prilog sadašnji⁶⁹ te šest složenih glagolskih oblika: perfekt, pluskvamperfekt, futur I., futur II., kondicional I. i kondicional II. Među starijim govornicima svih istraživanih mjesnih govora, izuzev govora Kapelice, još se rabi i svojevrсни relikv imperfekta glagola *bit* koji sudjeluje u tvorbi pluskvamperfekta.

Za glagolske su oblike u južnim labinskim govorima relevantne sljedeće gramatičke kategorije: broj (jednina i množina), lice (prvo, drugo i treće lice za prezent, a prvo i drugo za imperativ), vrijeme (sadašnje, prošla i buduća), djelomice način (imperativ i kondicional), stanje (aktiv i pasiv) i vid.

6.1. Infinitiv

Infinitiv se tvori od infinitivne osnove i nastavaka *-t* i *-ć*, npr. *bežát*, *dělat*, *hitat*, *kupit*, *mohát*, *nošit*, *pádat*, *režat*, *šlúsat*, *štišnut*; *lěć*, *nóć*, *pěć*, *rašěć*, *těć*, *obúć*.

U glagola kojima osnova završava konsonantom *ś* gubi se nastavak *-t* u skupini *št*. Infinitivne osnove koje završavaju vokalom ima-

⁶⁶ V. bilješku 41 ovoga rada.

⁶⁷ V. bilješku 41 ovoga rada.

⁶⁸ Usp. Moguš 1966:84–103; Finka 1971:56–62; Houtzagers 1985:130–165; Menac-Mihalić 1989; Lukežić 1996:131–155; Kalsbeek 1998:179–254; Lukežić-Turk 1998:138–145; Lukežić-Zubčić 2007:50–63; Vranić 2011:135–223; Nežić 2013:297–372; Kapović 2018.

⁶⁹ Glagolski prilog prošli ne rabi se u južnim labinskim govorima, što je općenito karakteristično za čakavske govore u kojima on više nije živa kategorija (v. Moguš 1966:84; Finka 1971:57; Menac-Mihalić 1989:81, 101).

ju nastavak *-t*, kao i one koje završavaju konsonantom *-š-* (kojim se pak razjednačila osnova s dočetnim šumnikom ispred *t*; a kod njih se gubi taj nastavak): *bežát* (< *beža-*), *dèlat* (< *dela-*), *nošít* (< *noši-*), *púknut* (< *puknu-*), *režát* (< *reža-*), *šedèt* (< *šede-*), *umèt* (< *ume-*); *krás* (< *krad-*), *plés* (< *plet-*), *šós* (< *šop-*); *jés*, *žét* i sl. Glagol *trít /še/* također ima nastavak *-t* zbog slogotvornoga *r*. Infinitivne osnove koje su u ishodišnom obliku završavale velarima *k* i *g*, a danas završavaju vokalom, imaju nastavak *-ć*: *léc* (< *leg-*), *móc* (< *mog-*), *péc* (< *pek-*), *réc* (< *rek-*), *téc* (< *tek-*).

6.2. Present

Present se tvori od prezentske osnove i prezentskoga nastavka. U južnim su labinskim govorima zabilježena tri tipa prezentskih obličnih nastavaka.

	1. tip	2. tip	3. tip
jd.	<i>-èn // -en</i>	<i>-òn // -an</i>	<i>-in // -in</i>
	<i>-ěš // -eš</i>	<i>-òš // -aš</i>	<i>-íš // -iš</i>
	<i>-è // -e</i>	<i>-ò // -a</i>	<i>-i // -i</i>
mn.	<i>-ěmo // -emo</i>	<i>-òmo // -amo</i>	<i>-imo // -imo</i>
	<i>-ěte // -ete</i>	<i>-òte // -ate</i>	<i>-ite // -ite</i>
	<i>-ò // -o</i>	<i>-òjo // -ajo</i>	<i>-ò // -o</i>

U govorima je južne labinske podskupine zabilježeno poopćenje, odnosno unifikacija nastavka za 3. l. mn. prezenta na nastavak *-ò*.⁷⁰

Primjeri prezenta glagola s prvim tipom prezentskih obličnih nastavaka: *bodèn, boděš, bodè, boděmo, boděte, bodò; pijèn, pijěš, pijè, pijěmo, pijěte, pijò; trešèn, trešěš, trešè, trešěmo, trešěte, trešò; umrèn, umrěš, umrè, umrěmo, umrěte, umrò; dobijen, dobijesh, dobije, dobijemo, dobijete, dobijo; išćen, išćeš, išće, išćemo, išćete, išćo; mòšen, mòšesh, mòše, mòšemo, mòšete, mòšo; pišen, pišesh, piše, pišemo, pišete, pišo; rinen, rineš, rine, rinemo, rinete, rino.*

Primjeri prezenta glagola s drugim tipom prezentskih obličnih nastavaka: *igròn, igròš, igrò, igròmo, igròte, igròjo; kantòn, kantòš, kantò, kantòmo, kantòte, kantòjo; kopòn, kopòš, kopò, kopòmo, kopòte, kopòjo; krepòn, krepòš, krepò, krepòmo, krepòte, krepòjo; žnòn, žnòš, žnò, žnòmo, žnòte, žnòjo; dèlan, dèlaš, dèla, dèlamo, dèlate, dèlajo; hitan, hitaš, hita, hitamo, hitate, hitajo; mòran, mòraš, mòra, mòramo, mòrate, mòrajo; plàvan, plàvaš, plàva, plàvamo, plàvate, plàvajo; šlúšan, šlúšaš, šlúša, šlúšamo, šlúšate, šlúšajo.*

Primjeri prezenta glagola s trećim tipom prezentskih obličnih nastava-

⁷⁰ Više o o tome v. u Nežić 2013:110–111, 309–310.

ka: *brojin, brojiš, broji, brojimo, brojite, brojò; gorin, goriš, gori, gorimo, gorite, gorò; šedin, šediš, šedi, šedimo, šedite, šedò; vrtin, vrtiš, vrti, vrtimo, vrtite, vrtò; žvonin, žvoniš, žvoni, žvonimo, žvonite, žvonò; hòdin, hòdiš, hòdi, hòdimo, hòdite, hòdò; mòlin, mòliš, mòli, mòlimo, mòlite, mòlo; nòšin, nòšiš, nòši, nòšimo, nòšite, nòšo; vidin, vidiš, vidi, vidimo, vidite, vido; žòbin, žòbiš, žòbi, žòbimo, žòbite, žòbo.*

Negacija se glagola tvori predmetanjem niječne čestice *ne*, npr. *ne dělàn, ne vidiš, ne roštè, ne gònamo, ne pijète, ne letò.*

Svršeni prezent glagola *bit* u južnim labinskim govorima glasi *buden, bùdeš, bude, bùdemo, budete, budo.* U uporabi su isključivo kratki oblici nesvršenoga prezenta glagola *bit*,⁷¹ a takvi oblici mogu biti naglašeni i nena-
glašeni: *šòn, ší, jè, šmò, štè, só; šon, ši, je, šmo, šte, so.* Zanimjekani je nesvršeni prezent toga glagola *nešòn, neši, ni, nešmò, neštè, nešò.*

Prezentski se oblični nastavak *-u* u 1. l. jd. kao relikat nekadašnjega tematskog prezenta u južnim labinskim govorima ovjerava još samo u prezentu glagola *utèt*, a u uporabi su isključivo kratki oblici prezenta glagola toga glagola⁷² koji mogu biti naglašeni i nenaglašeni: *ću, ćeš, će, ćemo, ćete, ćò; ću, ćeš, ce, ćemo, ćete, ćo.* Za 1. l. jd. zabilježeni su i oblici *ćun, ćun* koji se obično rabe kad se oblik pojavljuje naglašen, a isti govornici ovjeravaju i oblik s nastavkom *-u* i oblik s dočetnim *n* koji je analoški dodan prema nastavku za 1. l. jd. prezenta sviju ostalih glagola. Takvi se oblici s dočetnim *n* češće ovjeravaju u govornika starije životne dobi, ali ne isključivo kod njih, a uvijek je prisutna alternacija oblika s obama nastavcima. U 3. l. mn. u svim je istraživanim govorima pretežit oblik s nastavkom *-o*, ali kod mlađih je govornika zamijećena i nešto frekventnija uporaba oblika s nastavkom *-e*, koji se kod starijih govornika bilježi jako rijetko. Povremeno je u uporabi, ponovno u starijoj populaciji, i oblik *ćejo, cejo* za 3. l. mn. prezenta. Zanimjekani prezent glagola *utèt* ima sljedeće oblike: *nèću (nèćun), nèćeš, nèće, nèćemo, nèćo (nèćejo).*

Zanimjekani prezent glagola *imèt* ima sljedeće oblike: *niman, nimaš, nima, nimamo, nimate, nimajo.*

6.2.1. Morfonološke alternacije

U prezentskim oblicima glagola u južnim su labinskim govorima ovjere sljedeće promjene konsonanata na dočetku osnove: *k > č*, odnosno *c* uslijed cakavizma: *plàkat : plòcen/plòčen; škokàt : škòce/škòče; g > ž: làgat : làže;*

⁷¹ Ta se značajka smatra arealnom značajkom i vlastitom unutarčakavskom inovacijom. V. Lukežić 2012:230.

⁷² I ta se značajka smatra arealnom značajkom i vlastitom unutarčakavskom inovacijom. V. Lukežić 2012:230.

h > ś: mohát : móšen; puhát : púše. Skupina se *šk* mijenja u *śc*: *íškát : íśćen; pljéškat : pljéśće; vriškát : vriśće.* Infinitivna osnova glagola koji završavaju labijalnim konsonantima alternira s prezentskom osnovom u kojoj se ovjerava epen-tezom dobiveni *l* iza takvih konsonanata: *śćipat : śćiplje.* U prezentskim oblicima glagola druge vrste izostavlja se dočetak nerelacijskoga morfema *-nu-*: *dignut /śe/ : dignen /śe/; obrnut /śe/ : obrnen /śe/; púknut : púkne; štíšnut /śe/ : štíšne /śe/.* U dijelu glagola kojima osnova završava vokalom, a prezentski nastavak počinje vokalom *e*, na osnovu se dodaje sonant *-j-*: *cút/čút : cújen/čújen; dobit : dobijen; pit : pijen; ražbit /śe/ : ražbijen /śe/; šit : šijen, žabit : žabiješ.* U dijelu glagola zadržava se u prezentu ishodišni dočetni konsonant (za razliku od infinitiva, gdje su se konsonanti razjednačili pred nastavkom *-t* u *-ś-*, a zatim je i *t* ukinut): *bós : bodén; plés : pletén; rós : roštén; śós : śopén.*

6.3. Glagolski prilog

Kao što je već istaknuto, u južnim je labinskim govorima zabilježen samo glagolski prilog sadašnji, dok glagolski prilog prošli više nije živući oblik. Glagolski se prilog u istraživanim govorima tvori od osnove lika 3. l. mn. prezenta i trima tipovima nastavaka s formantom *-ć-*: *-ajoć / -ojoć, -oć ili -eć*, pri čemu se često bilježi i alternacija nastavaka s vokalom *-o-* ili *-e-* u istim primjerima: *béroć, bežoć // bežeć, čekajoć/čekajoć, delajoć, držoć // držéć, gónajoć, hitajoć, hodoć // hodeć, išoć, letoć // leteć, ležoć // ležeć, lójoć, nóšoć // nóšeć, péroć, pijóć, plávajoć, plócoć/plóčoć, sedóć // sedéć, śopóć, śpóć // śpéć, tóncajoć* itd.

6.4. Glagolski pridjev radni

Glagolski se pridjev radni tvori uglavnom prema infinitivnoj osnovi kojoj se, osim u jd. m. r., dodaje sufiks *-l-* te nastavak kojim se iskazuje rod i broj.

U govorima labinske skupine zabilježeni su sljedeći nastavci za tvorbu glagolskoga pridjeva radnoga: *-ø* u jd. m. r., *-a* u jd. ž. r., *-o* u jd. s. r., *-i* u mn. m. r., *-e* u mn. ž. r. te *-e* ili *-a*⁷³ u mn. s. r., npr. *dáva, dávala, dávalo, dávali, dávale, dávale // dávala; peljó, peljála, peljalo, peljáli, peljále, peljále // peljála; nóša, nóšla, nóšlo, nóšli, nóšle, nóšle // nóšla; žvo, žvolá, žvolò, žvoli, žvolé, žvolé // žvolá.*

6.4.1. Morfonološke alternacije

U glagolskim pridjevima radnim dijela glagola izostavlja se dočetni konsonant *d* ili *t* ishodišne osnove: *bós (< bod-)*: *bò, bolá, bolò* itd.; *més (< met-)*

⁷³ V. bilješku 41 ovoga rada.

: *mé, mèla* (-lo, -li, -le, -le // -la), *pás* (< *pad-*) : *pò, pála* (-lo, -li, -le, -le // -la), *plés* (< *plet-*): *plé, plelá* (-lo, -li, -le, -le // -la) itd. Neki glagolski pridjevi radni glagola koji u infinitivu imaju nastavak -ć zadržavaju ishodišni dočetni velarni konsonant osnove *k*: *péc* (< *pek-*) : *péka, peklá, pekli* itd.; *réc* (< *rek-*) : *rèka, reklá, rekli* itd.; *túć* (< *tuk-*) : *túka, túkla* (-lo, -li, -le, -le // -la). U glagolskim pridjevima radnima glagola *nabrát, oprèt, pobrát, umrèt, žaprèt* dodaje se paradigmatički analoški vokal *a* i u jd. m. r.: *nábra, ópra, pòbra, úmra, žápra* : *nábrla* (-lo, -li, -le, -le // -la), *óprla* (-lo, -li, -le, -le // -la), *pòbrla* (-lo, -li, -le, -le // -la), *úmrla* (-lo, -li, -le, -le // -la), *žáprla* (-lo, -li, -le, -le // -la).

6.5. Glagolski pridjev trpni

Glagolski je pridjev trpni zabilježen uglavnom kod glagola svršenoga vida. Tvori se prema infinitivnoj osnovi na koju se domeću sufiksi -*n-*, -*jen-*, -*t-*, -*et-* ili prema prezentskoj osnovi kojoj se domeće sufiks -*en-*, a u oba se slučaja dodaju još i sljedeći nastavci: -*ø* u N jd. m. r., -*a* u N jd. ž. r., -*o* u N jd. s. r., -*i* u N mn. m. r., -*e* u N mn. ž. r. te -*e* // -*a*⁷⁴ u N mn. s. r., npr. *pošójen, pošójena, pošójeno, pošójeni, pošójene, pošójene* // *pošójena*; *ražbijen, ražbijena, ražbijeno, ražbijeni, ražbijene, ražbijene* // *ražbijena*; *škúhan, škúhana, škúhano, škúhani, škúhane, škúhane* // *škúhana*; *žáprt, žáprta, žáprto, žáprti, žáprte, žáprte* // *žáprta*; *žgorèn, žgorèna, žgorèno, žgorèni, žgorène, žgorène* // *žgorèna*.

Glagolski pridjev trpni iskazuje gramatičke kategorije roda (muški, ženski i srednji), broja (jedinu i množinu), padeža te u NV (i A za 'neživo') i kategoriju određenosti, odnosno neodređenosti.

6.5.1. Morfonološke alternacije

U glagolskih pridjeva trpnih ispred sufiksa -*en-* gubi se dočetni vokal osnove. U dijelu glagola zadržani su ishodišni dočetni konsonanti osnove *t*, *d* u svim likovima glagolskoga pridjeva trpnoga (naspram konsonanta -*ś-* u infinitivu nastala razjednačavanjem ispred nastavka -*t*): *pomés* : *pometèn, pometèna*; *uplés* : *upletèn, upletèna*; *žbós* : *žbodèn, žbodèna*. U nekim glagolima provodi se i palatalizacija: *k* > *č*, odnosno *c* uslijed cakavizma: *obúć* : *obúcen/obučèn, obúcena/obučèna*; *péc* : *pecèn/pečèn, pecèna/pečèna*; *štúc* : *štucèn/štučèn, štucèna/štučèna*; *g* > *ž*: *ostrgát* : *ostržèn, ostržèna*; *žléc* : *žlèžen, žlèžena*. Za neke je glagole tipično provođenje jotacije: *t* > *ć*: *hitit* : *hićen, hičèna*; *plotit* : *placèn, placèna*; *puštit* : *puščèn, puščèna*; *žapuštit* : *žapuščèn, žapuščèna*; *d* > *j*: *pošodit* : *pošójen, pošójena*; *rodit* : *rojèn, rojèna*; *n* > *ń*: *dignut* : *dignjen, dignjèna*; *obrnút* : *obrnjen, obrnjèna*, *púknut* : *púknjen, púknjèna*; *štišnut* : *štišnjèn, štíšnjèna*; *l* > *ĺ*: *podelit* : *podéljen, podéljèna*; *raždelit* : *raždéljen, raždéljèna*; *l* > *ĺ* iza *p*, *b* uslijed epenteze: *kupit* : *kupljèn, kupljèna*; *žgubit* : *žgúbljen, žgúbljèna*; *žobit* : *žobljen, žobljèna*.

⁷⁴ V. bilješku 41 ovoga rada.

6.6. Imperativ

Imperativ se tvori od imperativne osnove i nastavaka za imperativ u 2. l. jd. te 1. i 2. l. mn., a za 3. l. jd. i mn. rabe se oblici složeni od čestice *neka* i prezenta glagola.

Dio glagola tvori imperativ nastavcima *-ø* za 2. l. jd., *-mo* za 1. l. mn. i *-te* za 2. l. mn.: *dèlat* : *dèlaj*, *hitat* : *hitaj*, *kantát* : *kantój*, *kopát* : *kopój*, *krepát* : *krepój*, *peljåt* : *peljój*, *plávåt* : *plávaj*, *rivat* : *rivaj*, *šlušåt* : *šlušaj*, *škužåt* : *škužój*, *tornåt* : *tornój*.

Za neke su glagole imperativni nastavci *-i* / *-i* // *-ø* za 2. l. jd., *-imo* / *-imo* // *-mo* za 1. l. mn. i *-ite* / *-ite* // *-te* za 2. l. mn.: *beži* // *biži* // *biš*,⁷⁵ *bit* : *būdi*, *boš* : *bodi*, *brojåt* : *broji*, *dåt* : *dāj*, *držåt* : *drži* // *dřš*,⁷⁶ *iskåt* : *išći*, *jès* : *ji*, *lajat* : *lój*, *ležåt* : *leži*, *mohåt* : *moši*, *nabråt* : *naberi*, *napišåt* : *napiši*, *nòc* : *nojdi*, *pèc* : *peci*, *pit* : *pi*, *pomòc* : *pomori*, *potèžåt* : *potèži*, *potřt* : *potari*, *prit* : *pridi*, *rèc* : *reci*, *rèžåt* : *rèži*, *šès* : *šèdi*, *škokåt* : *škoci*, *šlåt* : *šalji*, *špåt* : *špi*, *špuhåt* : *špuši*, *štòt* : *štój*, *túç* : *tuci*, *udrit* : *udri*, *upråt* : *uperi*, *vežåt* : *veži*, *vriškat* : *vrišći*, *žabit* : *žabi*, *žèt* : *žami* // *žami*,⁷⁷ *žvåt* : *žovi*.

Preostali glagoli tvore imperativ nastavcima *-i* / *-i* za 2. l. jd., *-imo* / *-imo* za 1. l. mn. i *-ite* / *-ite* za 2. l. mn.: *bolèt* : *boli*, *dignut* : *digni*, *govorit* : *govori*, *hodit* : *hodi*, *jovit* : *jovi*, *letèt* : *leti*, *obrnút* : *obrne*, *oprèt* : *opri*, *plotit* : *ploti*, *potegnút* : *potegni*, *pråvit* : *pråvi*, *púknut* : *púkni*, *šedèt* : *šedi*, *štåvit* : *štåvi*, *štišnut* : *štišni*, *štorit* : *štori*, *umrèt* : *umri*, *videt* : *vidi* // *viš*,⁷⁸ *vrtèt* : *vrti*, *žaprèt* : *žapri*.

Poseban se oblik *nemój* u konstrukciji s infinitivom rabi za izricanje zabrane, npr. *Nemój žobit!*, *Nemój jedinemu pråvit.*, *Nemój fermåt.* i sl.

⁷⁵ U svim oblicima glagola *bežåt* u južnim je labinskim govorima zabilježen ekavski odraz jata, jedino su oblici imperativa kojima je naglašen početni slog i jednosložni imperativni oblici ovjereni s ikavskom zamjenom jata (usp. i Nežić 2013:44, 362). U svim su istraživanim govorima zabilježeni trojaki oblici imperativa glagola *bežåt*, pri čemu su oni s ikavskim odrazom jata i naglašenim početnim slogom stilski obilježeni i rabe se prilikom jačega izricanja zapovijedi, a oblici s ekavskom zamjenom jata i naglašenim dočetnim slogom uobičajeni su u stilski neutralnoj uporabi. Oblici *biš* za 2. l. jd., *bišmo* za 1. l. mn. te *bište* za 2. l. mn. imaju snažnije izraženu zapovjednost.

⁷⁶ U svim su govorima obuhvaćenima istraživanjem moguća oba lika imperativa glagola *držåt*, pri čemu se kraći (s nastavkom *-ø*) rabi prilikom izricanja izraženi-je zapovijedi.

⁷⁷ Oblicima imperativa glagola *žèt* s naglaskom na vokalu nastavka izražava se izričitija zapovijed.

⁷⁸ U istraživanim su se govorima kao relikti održali i oblici *viš* za 2. l. jd. i *vište* za 2. l. mn. imperativa glagola *videt*. Značajka je to autohtonih sjevernočakavskih govora i takvi se oblici rabe »za izricanje ublažene zapovijedi, a sa zamjenicama u dativu služe za iskazivanje blagoga upozorenja, skretanja pozornosti sugovorniku na ono što traži a ne zamjećuje« (Lukežić 1999:219).

6.6.1. Morfonološke alternacije

U oblicima imperativa glagola ovjerene su sljedeće mijene konsonanta na dočetu osnovne: *k > c*: *péc : peci, rēc : reci, škokāt : škoci, tēc : teci, túc : tuci*; *g > ž*: *léc : léži, h > š*: *mohāt : moši, špuhāt : špuši*. Skupina *šk* zamijenjena je skupinom *šć*: *iskāt : išći, pljěskāt : pljěšći, vriškat : vrišći*. U glagola druge vrste izostavlja se dočetak nerelacijskoga morfema *-nu-*: *dignut : digni, obrnūt : obrni, potegnūt : potegni, puhnūt : puhni, raštegnūt : raštegni, štíšnut : štíšni, žarinut : žarini*. U nekim glagolima zadržani su ishodišni dočetni konsonanti osnovne *d, t, p* u imperativu (naspram konsonanta *-š-* u infinitivu nastala razjednačavanjem ispred nastavka *-t*): *bós : bodi, plés : pleti, šés : šedi, šós : šopi*.

6.7. Relikti imperfekta glagola *bit*

U starijih izvornih govornika južnih labinskih govora, izuzev u govoru Kapelice, ovjeren je poseban oblik glagola *bit*, svojevrsni relikat imperfekta s razvijenim nastavcima prezenta,⁷⁹ koji se pojavljuje u sljedećim likovima: *běšen, běšeš, běše, běšemo // běšmo, běšete, běšo // běšejo*. Zabilježena je međutim i uporaba ujednačena lika *běše* za sva lica jednine i množine u svim spomenutim punktovima.

Taj se relikat imperfekta glagola *bit* u istraživanim govorima nikad ne rabi samostalno već je zabilježen samo u tvorbi pluskvamperfekta (uz tvorbu toga složenoga glagolskog vremena i od nesvršenoga prezenta glagola *bit* i glagolskoga pridjeva radnoga), i to za one radnje koje su se ponavljale u prošlosti ili bile na neki način uobičajene, tj. za učestale ili iterativne radnje.⁸⁰ Mlađi govornici južnih labinskih govora taj oblik glagola *bit* ne rabe.⁸¹

6.8. Futur I. i II.

Futur I. tvori se od prezenta glagola *utět* i infinitiva glagola koji se spreže, npr. *iskāt ću // ćun, mohāt ćeš, dāt će, govorit ćemo, štíšnut ćete, kantāt ćo // će // ćejo* itd.

⁷⁹ Usp. i Finka 1971:60, kao i Nežić 2013:368.

⁸⁰ Ovdje se može uključiti i dio definicije uporabe imperfekta u paškim govorima H. P. Houtzagersa – da se taj glagolski oblik koristi za izražavanje »uzualnosti u prošlosti« (Houtzagers 1987:85; 1991:80), pri čemu dakako treba uzeti u obzir da se u južnim labinskim govorima to primjenjuje isključivo na oblik pluskvamperfekta tvoren posebnim reliktom imperfekta glagola *bit* i glagolskim pridjevom radnim, a ne na imperfekt općenito.

⁸¹ Dobna bi se granica, na temelju ispitanika uključenih u ovo istraživanje, mogla postaviti na 70-ak godina – ispitanici mlađi od te dobi ne ovjeravaju taj glagolski oblik.

Futur II. tvori se od svršenoga prezenta glagola *bit* i glagolskoga pridjeva radnoga glagola koji se spreže, npr. *būden só, būdes vopila, būde imělo, būdemo prišli, būdete kápila, būdo vrtěli* itd.

6.9. Perfekt i pluskvamperfekt

Perfekt se tvori od nesvršenoga prezenta glagola *bit* i glagolskoga pridjeva radnoga glagola koji se spreže, npr. *hodi son, videla ši, dobilo je, tekli šmo, rivále šte, ležali šo* itd.

Pluskvamperfekt se tvori od perfekta glagola *bit* i glagolskoga pridjeva radnoga glagola koji se spreže, npr. *bi son právi, bila ši žvolá, bilo je žgorělo, bili šmo vadili, bilé šte vežále, bili šo čepáli* itd.

U južnim labinskim govovima (izuzev govora Kapelice) starije stanovništvo ovjerava i pluskvamperfekt tvoren od posebnoga oblika glagola *bit* (svojevrsnoga relikta imperfekta) i glagolskoga pridjeva radnoga glagola koji se spreže, a takav se pluskvamperfekt rabi za izricanje radnji koje su se ponavljale ili su bile uobičajene u prošlosti, tj. za učestale ili iterativne radnje, npr. *běšen peljò, běšes prontála, běše še šprovljalo, běšemo // běšmo tóncali, běšete tekli, běšo // běšejo prišli* itd.; odnosno *běše peljò, běše prontála, běše še šprovljalo, běše tóncali, běše tekli, běše prišli* itd.

6.10. Kondicional I. i II.

Kondicional I. tvori se od posebnoga oblika glagola *bit* (*bin, biš, bi, bimo, bite, bi*)⁸² i glagolskoga pridjeva radnoga glagola koji se spreže, npr. *držó bin, pítala biš, pojalo bi, škokali bimo, pekli bite, nóšli bi* itd.

Kondicional II. tvori se od kondicionala I. glagola *bit* i glagolskoga pridjeva radnoga glagola koji se spreže, npr. *bi bin pláva, bila biš plákala, bilo bi še žablátilo, bili bimo póbrli, bilé bite mešále, bili bi ubóšli* itd.

⁸² Taj poseban oblik pomoćnoga glagola *bit* koji sudjeluje u tvorbi kondicionala u čakavskim govovima jedna je od očuvanih morfoloških značajki kojom se potvrđuje arhaičnost i konzervativnost čakavskoga narječja. Velik broj čakavskih idioma čuva naime stari oblik toga glagola koji je postojao i u praslavenskom i prahrvatskom jeziku, a koji su ostali slavenski jezici i drugi sustavi hrvatskoga jezika znatno izmijenili (Lukežić 1998:41). Uporaba se takvih oblika glagola *bit* drži kriterijem za određivanje pripadnosti mjesnih govora čakavskom narječju, odnosno razlikovnom činjenicom najvišega ranga toga narječja (usp. Moguš 1977:100; Lukežić 1996:159; Lukežić 1998:41–42; Lisac 2009:17, 27), pa čak i najznačajnijom i najkarakterističnijom čakavskom osobinom u morfologiji (Finka 1971:60; Brozović–Ivić 1988:84).

7. Zaključak

Na temelju podataka prikupljenih terenskim istraživanjem detaljno je analiziran morfološki sustav južnih labinskih govora, pri čemu su prikazani i načini tvorbe pojedinih oblika promjenjivih riječi, kao i morfonološke alternacije u oblicima u kojima su one zabilježene.

Imenice se u južnoj labinskoj podskupini govora dijele u tri sklonidbene vrste. U sklonidbi je imenica za ove govore karakterističan konzervativizam koji se ogleda u kontinuiranju starih nastavaka: nastavka *-e* u L jd. imenica svih triju rodova i sklonidbenih vrsta, nastavka *-i* u G jd. te NAV mn. imenica *e*-vrste, kao i A mn. imenica *a*-vrste, nastavaka *-ø*, *-i* i *-ah* u G mn. imenica različitih rodova i različitih sklonidbenih vrsta, nesinkretiziranih nastavaka za DLI mn. imenica svih triju rodova i svih sklonidbenih vrsta, itd. Posljedica je specifična fonološkoga i morfološkog razvoja sinkretizam A i I jd. imenica *e*-deklinacije koji se također potvrđuje u svim istraživanim govorima.

U zamjeničko-pridjevskoj sklonidbi za južne je labinske govore tipično prevladavanje nastavaka nekadašnje nepalatalne deklinacije u jedini muškoga i srednjeg roda. Za ženski je rod riječi ove deklinacije također potvrđen već spomenuti sinkretizam u I jd. ženskoga roda, dok je u N mn. srednjega roda uočena snažna generacijska raslojenost: govornici starije životne dobi redovito rabe nastavak *-e* jednak onomu za N mn. ženskoga roda, dok mlađi govornici takve oblike rabe izrazito rijetko ili ih uopće ne rabe nego koriste poseban nastavak za srednji rod *-a*.

Istraživani govori pokazuju i neka specifična obilježja u konjugaciji glagola. Ponajprije je tu riječ o poopćenju, odnosno unifikaciji nastavka za 3. l. mn. prezenta na nastavak *-o*, zatim uporabi relikta imperfekta glagola *bit* zabilježenoga u tvorbi pluskvamperfekta u govoru starijih generacija izvornih govornika, kao i postojanju posebnoga oblika glagola *bit* koji se rabi u tvorbi kondicionala I.

Uz dio morfoloških osobitosti karakterističnih za velik dio čakavskoga narječja kao cjelinu, ovo je istraživanje u južnim labinskim govorima potvrdilo i dio značajki zajedničkih govorima ekavskoga čakavskog dijalekta, odnosno njegova središnjega istarskog poddijalekta te labinske skupine govora, sustava koji su klasifikacijski nadređeni govorima koji su bili predmetom ovoga istraživanja. Usto, dio opisanih morfoloških značajki potvrđuje i pripadnost ove podskupine govora sjeverozapadnomu čakavskomu prostorno-jezičnom kompleksu koji obuhvaća govore u hrvatskoj Istri i na Kvarneru.

Literatura

- Brozović, Dalibor; Pavle Ivić. 1988. *Jezik srpskohrvatski/hrvatskosrpski, hrvatski ili srpski*. Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod »Miroslav Krleža«.
- Finka, Božidar. 1971. Čakavsko narječje. *Čakavska rič*, 1, 11–71.
- Houtzagers, Hubrecht Peter. 1985. *The Čakavian Dialect of Orlec on the Island of Cres*. Amsterdam: Rodopi.
- Houtzagers, Hubrecht Peter. 1987. On the phonology and morphology of the čakavian dialects spoken on the Island of Pag. *Dutch Studies in South Slavic and Balkan Linguistics (Studies in Slavic and General Linguistics)*, 10, 69–90.
- Houtzagers, Hubrecht Peter. 1991. Imperfekt v čakavskih govorah ostrova Pag. *Sovetskoe slavjenedenie*, 5, 77–82.
- Kalsbeek, Janneke. 1998. *The Čakavian Dialect of Orbanici near Žminj in Istria*. Amsterdam – Atlanta: Rodopi.
- Kapović, Mate. 2018. Povijest glagolske akcentuacije u štokavskom i šire. *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 44/1, 159–285.
- Lisac, Josip. 2009. *Hrvatska dijalektologija 2. Čakavsko narječje*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
- Lukežić, Iva. 1996. *Tršatsko-bakarska i crikvenička čakavoština*. Rijeka: ICR Rijeka.
- Lukežić, Iva. 1998. *Govori Klane i Studene*. Crikvenica: Libellus.
- Lukežić, Iva; Marija Turk. 1998. *Govori otoka Krka*. Crikvenica: Libellus.
- Lukežić, Iva. 1999. Razvoj imperativa i prezenta u čakavskome narječju. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 25, 195–222.
- Lukežić, Iva. 2000. Lične zamjenice u čakavskome narječju (sinkronijski i dijakronijski uvid). *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 26, 99–128.
- Lukežić, Iva. 2001. Odnosno-upitne i neodređene zamjenice za značenja 'neživo' i 'živo' u čakavskome narječju. *Čakavska rič*, XXIX, 1, 21–37.
- Lukežić, Iva; Sanja Zubčić. 2007. *Grobnički govor XX. stoljeća (gramatika i rječnik)*. Rijeka: Katedra Čakavskog sabora Grobnišćine.
- Lukežić, Iva. 2012. *Zajednička povijest hrvatskih narječja. 1. Fonologija*. Zagreb – Rijeka – Čavle: Hrvatska sveučilišna naklada – Filozofski fakultet u Rijeci – Katedra Čakavskog sabora Grobnišćine.
- Lukežić, Iva. 2015. *Zajednička povijest hrvatskih narječja. 2. Morfologija*. Zagreb – Rijeka – Čavle: Hrvatska sveučilišna naklada – Filozofski fakultet u Rijeci – Katedra Čakavskog sabora Grobnišćine.

- Menac-Mihalić, Mira. 1989. Glagolski oblici u čakavskom narječju i u hrvatskom književnom jeziku. *Filologija*, 17, 81–109.
- Moguš, Milan. 1966. Današnji senjski govor. *Senjski zbornik*, II, 1–152.
- Moguš, Milan. 1977. *Čakavsko narječje*. *Fonologija*. Zagreb: Školska knjiga.
- Moguš, Milan. 1982. Čakavština Opatijskog krasa. *Radovi Zavoda za slavensku filologiju*, 17, 1–14.
- Nežić, Ivana. 2013. *Fonologija i morfologija čakavskih ekavskih govora Labinštine*. Doktorski rad. Rijeka: Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci.
- Vranić, Silvana. 2005. Čakavski ekavski dijalekt: sustav i podsustavi. Rijeka: Filozofski fakultet u Rijeci, Odsjek za kroatistiku.
- Vranić, Silvana. 2011. *Govori sjeverozapadnoga makrosustava na otoku Pagu*. 2. *Morfologija*. Rijeka – Novalja: Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci – Ogranak Matice hrvatske u Novalji.

On the Morphology of the Southern Labin Dialects

Abstract

The Southern Labin dialects are a subset of the Labin group of dialects, itself a part of the Central Istrian subdialect of the Čakavian Ekavian dialect. This paper provides an overview of the core characteristics of the morphological system of this subgroup of dialects, which comprises eighteen local dialects in total. Data was collected in field research, and the description of the morphology includes an analysis of the open classes of words: the declension of nouns, adjectives, pronouns and numerals, and the conjugation of verbs. In addition to demonstrating the formation of certain types of open classes of words, the paper also considers the morphonological alternations in those word classes where they have been noted.

Ključne riječi: južni labinski govori, labinska skupina govora, središnji istarski poddijalekt, čakavski ekavski dijalekt, morfološki sustav, morfonologija

Keywords: Southern Labin dialects, Labin group of dialects, Central Istrian subdialect, Čakavian Ekavian dialect, morphological system, morphonology

